

The Gleaner

Vol 10 (1973)

Ο φίλος του Κοραή Δημήτριος Λώτος και τα μουσικά χειρόγρατά του

Πηνελόπη Γρ. Στάθη

doi: [10.12681/er.9593](https://doi.org/10.12681/er.9593)

Copyright © 2016, Πηνελόπη Γρ. Στάθη

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Στάθη Π. Γ. (2016). Ο φίλος του Κοραή Δημήτριος Λώτος και τα μουσικά χειρόγρατά του. *The Gleaner*, 10, 157–186. <https://doi.org/10.12681/er.9593>

Ο ΦΙΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΩΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΟΥ

Ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης Δημήτριος Λῶτος εἶναι κυρίως γνωστός ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μετὰ τὸν Ἀδαμάντιο Κοραῖ.

Σῶζονται ὅλα σχεδὸν τὰ γράμματα τοῦ Κοραῖ πρὸς τὸν Πρωτοψάλτη, γιὰ τὸ Λῶτος, καθὼς γράφει ὁ Κ. Ἀμαντος, «εἶχε τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ὀρθὴν σκέψιν νὰ διατηρήσῃ τὰς περιφήμους ἐπιστολάς που ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν μέγαν σοφόν»¹. Δὲν ἔχουμε ὅμως παρὰ μονάχα δύο ἐπιστολὰς τοῦ Λώτου: μία πρὸς τὸν Κοραῖ (15 Δεκ. 1808) καὶ μία πρὸς τὸν Ἰάκωβο Ρῶτα (17 Ἀπρ. 1810)².

Γενικά, ξέρουμε ἀρκετὰ γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ Πρωτοψάλτη μετὰ τὸν μέγαν συμπατριώτη του, λίγες ὅμως εἶναι οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ του, γιὰ τὸ μουσικὸ του ἔργο κτλ. Τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν βιογραφία καὶ τὸ μουσικὸ του ἔργο εἶχε συγκεντρώσει παλαιότερα ἡ κυρία Μέλπω Μερλιέ³. Ἀργότερα μᾶς ἔδωσε ἕνα πληρέστερο πορτραῖτο τοῦ Πρωτοψάλτη (μετὰ ὅλη τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία, χαρακτηριστικὰ κείμενα, ἱστορικὴ τοποθέτηση καὶ ψυχογραφικὰ προεκτάσεις) ὁ Λ. Βρανούσης⁴.

Καταπιάστηκα μετὰ τὸ θέμα, ὅταν ὁ ἀγαπητὸς μου σύζυγος Γρηγ.

1. Κ. Ἀμάντου, *Τὰ Γράμματα εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν (1566 -1822)*, Πειραιεὺς 1946, σσ. 155 - 156.

2. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λώτου πρὸς τὸν Κοραῖ (15 Δεκ. 1808) πρωτοδημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Ν. Κ. Χ(ατζη-)Κωστῆ στὸ ΔΙΕΕ 51 (1896) σ. 265-270. Ἀναδημοσιεύεται, προλογισμένη καὶ σχολιασμένη, ἀπὸ τὸν Λ. Βρανούση στὸ βιβλίον *Κοραῖ Ἐπιστολαὶ πρὸς Πρωτοψάλτην*, ἔκδ. Συλλ. Ὁφελ. Βιβλίων, Ἀθ. 1959, σ. 105 - 111. Ἡ

δεύτερη ἐπιστολὴ τοῦ Λώτου ἔχει δημοσιευθῆ ἀπὸ τὸν Ν.Κ.Χ(ατζη-)Κωστῆ στὸ περ. «Ἀρμονία» 1 (1900) σ. 168 ἄρ. 4.

3. Μέλπω Μερλιέ, *Ἐνα μουσικὸ χειρογράφο τοῦ Δημητρίου Λώτου, φίλου τοῦ Κοραῖ*, «Ἑλληνικά» 6 (1933), σ. 37 - 51.

4. Ἀδ. Κοραῖ, *Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Πρωτοψάλτην*, εἰσαγωγὴ, σημειώσεις καὶ ἐπιμέλεια Λ. Ι. Βρανούση, ἔκδ. Συλλ. Ὁφελ. Βιβλίων, Ἀθ. 1959, σελ. 1στ' - κα' καὶ 105 - 111.

Στάθης μ' ἐπληροφόρησε ὅτι, καταγράφοντας τὰ μουσικά χειρόγραφα τοῦ Ἁγίου Ὁρους, βρῆκε ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ ἄγνωστους, αὐτόγραφους κώδικες τοῦ Δημητρίου Λώτου, τοῦ συμπαθοῦς αὐτοῦ «Πρωτοψάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων Ἐκκλησίας».

Α' Βιογραφικά.

Οἱ ἀκριβεῖς ἡμερομηνίες γεννήσεως καὶ θανάτου τοῦ Δημητρίου Λώτου δὲν μᾶς εἶναι γνωστές. Ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορά στὴν ἐπιστολογραφία τοῦ Κοραῆ στίς 23 Αὐγούστου 1782⁵. Μία μόνη μαρτυρία σχετικὰ μὲ τὴν ἡλικία του μᾶς δίνει ὁ Κοραῆς, μεταξὺ σοβαροῦ καὶ ἀστείου, σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ 1790: «... Μὲ λέγεις ὅτι εἶσαι τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἐτῶν· ἀλλ' ἐγώ, φίλε μου, ἐνθυμοῦμαι καλῶτατα ὅτι εἶναι σήμερον δώδεκα χρόνοι ἀφ' οὗ μὲ εἶπες ὅτι ἦσαν πεντεκαίτεσ-σαρακονταετῆς»⁶. Σύμφωνα μ' αὐτὰ δύο εἶναι οἱ πιθανὲς ἡμερομηνίες γεννήσεως τοῦ Πρωτοψάλτη: τὸ 1745 ἢ τὸ 1733, χωρὶς βέβαια νὰ ἀποκλείεται καὶ μία τρίτη, πιθανὸν ἀκριβέστερη. Ἡ τελευταία σωζομένη ἐπιστολὴ τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸν Λῶτο εἶναι χρονολογημένη τὸ 1808⁷. Τὸ 1810 σὲ ἐπιστολὴ του ὁ Κοραῆς πρὸς τὸν Κούμα, γράφει: «... Τοὺς φίλους ὅλους καὶ τὸν Πρωτοψάλτην ἐξαιρέτως χαιρέτησε ἐκ μέρους μου. Μὲ λυπεῖ πολὺ ἡ νόσος του· ἄς τὴν ὑποφέρῃ καὶ ἄς τὴν θεραπεύῃ μὲ γερωντικὴν γνῶσιν, ἤγουν μὲ δίαιταν ἀκριβῆ καὶ μὲ ἰατρικὰ πολὺ ὀλίγα»⁸. Τὸ 1811 ὁ Πρωτοψάλτης πρέπει νὰ εἶναι πολὺ γέρος. Ἡ τελευταία μνεῖα του βρῖσκεται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο Βασιλείου: «... Ὁ Ἰσοκράτης ἐστάλη εἰς τὸν Πρωτοψάλτην. . .»⁹. Ἐδῶ χάνουμε τὰ ἔγχη τοῦ Δημητρίου Λώτου. Κατατρεγμένος καθὼς ἦταν ἀπὸ τὴ μοῖρα στὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἐπαγγελματικὴ του, θὰ βρῆκε στὸ θάνατο ἀνάπαυση καὶ ἴσως ἐπιβράβευση τῆς καρτερικότητάς του.

Δύο πράγματα φαίνεται νὰ τοῦ στοίχισαν πάρα πολὺ· ἡ ἀφαίρεση τοῦ ὄφφικίου τοῦ Πρωτοψάλτου, καὶ ἀργότερα ὁ χαμὸς τοῦ γιοῦ του.

5. Ἁδ. Κοραῆς, Ἀλληλογραφία, ἔκδ. ΟΜΕΔ, Ἀθ. 1964, τ. Α' σ. 17, ἀρ. 7.

6. Ἀλληλογραφία Δ' σ. 133. Πρβλ. Βρανούση, ἐνθ' ἄνωτ., σ. ιζ' σήμ. 3.

7. Κοραῆς, Ἀλληλογραφία, τ. Β' σ. 476, ἀρ. 421. Τὸ κείμενο τῆς ἐπιστο-

λῆς καὶ στὴν ἔκδ. Βρανούση, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102 - 103, ὅπου (σ. 102 σήμ. 1) καὶ ἀποκατάσταση τῆς ὀρθῆς ἡμερομηνίας (11 Ὀκτ. 1808), καθὼς καὶ χρήσιμες συσχετίσεις.

8. Κοραῆς, Ἀπαντα, ἔκδ. Γ. Βαλέτα, Ἀθ. 1965, τ. Β1, σ. 726, ἀρ. 472.

9. Ἀπαντα, Β1 σ. 756, ἀρ. 491.

Ἡ ἐλάττωση τοῦ μισθοῦ του, πού ἦταν ἤδη «γλίσχος», ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Μ. Γεδεών σέ σχετικό του ἄρθρο¹⁰, καί ἡ κατοπινή ἀφαίρεση τοῦ ὄφφικίου του τὸν κάνουν νὰ ἐκμυστηρεῖται πικρὰ παράπονα στὸν Κοραῖ. Καί ἡ πίκρα αὐτὴ ἀντανακᾷ στὶς ἀπαντήσεις τοῦ Κοραῖ, ὁ ὁποῖος ἀγανακτεῖ γιὰ τὴν ἀδίκη μεταχείριση τοῦ φίλου του. Ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἀδικία θεωρήθηκε ὁ μητροπολίτης Σμύρνης Γρηγόριος (τοῦ ὁποῖου τὴν ἐνθρόνιση ὁ ἴδιος ὁ Κοραῖς εἶχε ἄλλοτε χαιρετήσει μὲ ἐνθουσιασμό¹¹). Τώρα ὁ Κοραῖς, ἀναφερόμενος στὸν μητροπολίτη Σμύρνης, ἔγραφε (20 Δεκ. 1788) στὸν Λῶτο: «... Σὲ ἐστέρησεν ἀδίκως τὸ ὄφφικίόν σου· αὐτὸ ἠδύνατο νὰ σὲ τὸ κάμη καί ὁ Ἀϊβάζης καί ὁ Οὐζουνάλης καί ὁ παραμικρὸς ἐξωλέστατος ληστής καί φονεὺς. Ἀλλὰ δύναται νὰ σὲ ἀφαίρεση τὴν προκοπὴν σου; Δύναται νὰ σὲ ἀλλάξη τὴν συνείδησίν σου;»¹². Πράγματι, τὸ 1788 ὁ Σμύρνης Γρηγόριος, βασιζόμενος στὰ δικαιώματα πού τοῦ ἔδινε τὸ γνωστὸ «Συνυποσχετικόν»¹³ καί ἔχοντας προηγούμενα μὲ τὸν Δ. Λῶτο, τὸν ἔπαυσε, ἀφοῦ προηγουμένως τοῦ εἶχε ἐλαττώσει τὸν μισθὸ του¹⁴. Φαίνεται ὅμως ὅτι γιὰ τὴ διένεξη αὐτὴ δὲν ἦταν ἀποκλειστικὰ ὑπεύθυνος ὁ Πρωτοψάλτης¹⁵. Ὁ Κοραῖς δὲν θέλησε ποτὲ νὰ θεωρήσῃ ἔκπτωτο ἀπὸ τὸ ὄφφικίό του τὸν Δημήτριο Λῶτο καί τοῦ ἔγραφε: «Πρωτοψάλτην θέλει σὲ ὀνομάσω καί ἂν αὐτὸς ὁ πατριάρχης ἤθελε σὲ παύση τοῦ ψάλλειν...»¹⁶.

Δὲν ξέρουμε πολλὰ γιὰ τὴν οἰκογένειά του, οὔτε κἂν τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του καί τὸν ἀριθμὸ τῶν παιδιῶν του. Σὲ δυὸ-τρεῖς ἐπιστολές του ὁ Κοραῖς εὐχαριστεῖ τὴν σύζυγο τοῦ Λώτου γιὰ μιὰ κουβέρτα («σκέπη»), τὴν ὁποία σίγουρα τοῦ εἶχε πλέξει μόνη της. Ἐπίσης συχνὰ γράφει: «...τὴν σύζυγόν σου καί τὰ φίλτατά σου τέκνα ἠδιστα προσαγορεύω».

Τὸν χαμὸ τοῦ γιοῦ τοῦ Λώτου μαθαίνουμε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ γράμμα τοῦ Κοραῖ πρὸς τὸν φίλο του Villoison τὸ 1791: «...Je

10. Μ. Γεδεών, Ἐμοῖβαί τῶν μουσικῶν, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τ. 25 (1905) σσ. 43 - 44 καί 59 - 60.

11. Κοραῖς, Ἀλληλογραφία, τ. Α' σ. 61, ἀρ. 21 (20 Νοεμβρ. 1785).

12. Κοραῖς, Ἀλληλογραφία, τ. Α' σ. 107, ἀρ. 31.

13. Τὸ «Συνυποσχετικόν», τὸ δημοσιεύει ὁ Ν. Χ' Κωστής στὰ Σμυρναϊκὰ Ἀνάλεκτα, Ἀθ. 1906, σ. 86.

14. Πρβλ. Ν. Βέη, Ὀργδοον μουσι-

κὸν χειρόγραφον Δημητρίου Λώτου, «Μικρασιατικὰ Χρονικὰ» 6 (1955) σ. 306-307.

15. Πρβλ. Σταμ. Καρατζᾶ, Σμύρνης Τραγωδίες, Ἀθ. 1958, σ. 24, 25, 26, ὅπου πληροφορίες σχετικὲς μὲ τὸν δῦστροπο χαρακτήρα τοῦ Γρηγορίου.

16. Κοραῖς, Ἀλληλογραφία, τ. Α' σ. 104, ἀρ. 40 (15 Σεπτ. 1788).

viens de recevoir des lettres de mon pays avec le récit tragique d'une autre espèce d'ouragan qui moissonna presque tous les enfans de Smyrne [...] Le chantre qui me mande ce récit, et qui perd aussi un fils de 5 ans pour sa part... »¹⁷. Ὁ ἴδιος ὁ Πρωτοψάλτης γράφει (15 Δεκ. 1808): «... Ὅλα ταῦτα ὑπέμεινα καὶ ὑπομένω· ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ πόνος τῆς τοῦ μακαρίτου υἱοῦ μου πληγῆς, μὲ ὄλους τοὺς τρόπους ὁποῦ μεταχειρίζομαι εἰς τὸ νὰ διασκεδάσω καὶ νὰ ἐλαφρώσω αὐτὸν τὸν θανατηφόρον πόνον, ἤγουν μὲ τὰ τόσα παραδείγματα, ἀναγνώσεις τῶν ἱερῶν γραφῶν, ἠθικῶν ἱστοριῶν, δὲν δύναμαι νὰ τὸν ἐξαλείψω, οὔτε θέλω δυνηθῆ, παρὰ μόνος ὁ θάνατος ἔχει νὰ τὸν ἐξαλείψῃ».¹⁸ «Ὅλ' αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ ἐπέδρασαν καὶ στὸν εὐθυμο χαρακτηριστῆρα του. Ὁ ἀάστεϊος ψάλτης», ὅπως τὸν ἀποκαλοῦσε ὁ Κοραῆς¹⁹, ὁ φημισμένος ἄλλοτε γιὰ τὰ ἀνέκδοτά του καὶ «τὰς νοστιμάδας» του²⁰, κλείστηκε ἴσως στὸν ἑαυτό του καὶ περπατοῦσε μελαγχολικὸς στὸ Τρίστρατο τῆς Σμύρνης, κάτω ἀπὸ τὴν Ἁγία Φωτεινή, ἀναπολῶντας τίς εὐτυχισμένες μέρες, ποὺ μὲ τὸ καλουπάκι του, γεμᾶτος ὑπερηφάνεια, πήγαινε γιὰ τὸ στασίδι τοῦ Πρωτοψάλτη· τότε ποὺ ἦταν τὸ καμὰρι τοῦ σπιτιοῦ του καὶ ὅλης τῆς Σμύρνης.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ πολὺ λυπηρὰ συμβάντα, ὁ Πρωτοψάλτης ὑπεθυμίζει στὸν Κοραῆ (15 Δεκ. 1808) καὶ πολλὰ ἄλλα βάσανα ποὺ εἶχε περάσει: «Ἐγὼ, φίλε μου, ὑπέφερα πολλὰ, ὡς γινώσκεις, μὲ μεγάλην γενναϊότητα καὶ ὑπομονὴν εἰς ὄλον τὸν καιρὸν τῆς ἀθλιεστάτης ζωῆς μου —ἀσθeneίας, πόνους, θανάτους τῶν παιδιῶν μου, πυρκαϊὰς τρεῖς, ζημίας, καταδρομάς— καὶ ἔτι δοκιμάζω πολλοὺς πειρασμούς...»²¹. Ἐὰν ὁ δυστυχῆς Πρωτοψάλτης κατοικοῦσε κοντὰ στὴν Ἁγία Φωτεινή, τρεῖς φορὲς ἢ φωτιά τοῦ ἐρείπωσε τὸ σπίτι. Τὸ 1763 (26 Ἰουλίου), ὅταν τὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς, καθὼς

17. Ἀλληλογραφία, τ. Α' σ. 149, ἀρ. 40.

18. Ἐκδ. Βρανούση, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 111, ἔκδ. ΟΜΕΔ τ. Α' σ. 500.

19. Κοραῆς, Ἀλληλογραφία, τ. Β' σ. 478, ἀρ. 422.

20. Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Κοραῆς (16 Αὐγ. 1787) γράφει στὸν Πρωτοψάλτη: «Μὲ ζητεῖς νοστιμάδας· δὲν ἤξεύρω τί ἐνοεῖς μὲ αὐτό. Ἄν ζητῆς βωμολοχίας, τὰς ὁποίας οἱ Χῖοι ὀνομάζουσι «μετριάσματα», θαυμάζω τὴν

αἴτησίν σου» (Κοραῆς, Ἀλληλογραφία, τ. Α' σ. 81). Ἐπίσης γράφει σχετικὰ καὶ σὲ ἐπιστολὴ τοῦ (25-1-1793) στὸν Bernard Keun: «Faites-moi le plaisir de remettre au chantre la lettre ci-incluse. Il vous racontera quelques anecdotes que peut-être vous ne trouverez (pas) dans tous ces pamphlets». (Αὐτόθι, Α' σ. 307 - 308).

21. Ἐκδ. Βρανούση, σ. 111, ΟΜΕΔ τ. Α' σ. 500.

και τὸ μεγαλύτερο τμήμα τοῦ Φραγκομαχαλά, ἀποτεφρώθηκαν. Τὸ 1778 (14 Ἰουλίου), ὅταν, ὕστερα ἀπὸ σεισμό, πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὴν Ἁγία Φωτεινή, τὸ σχολεῖο και τὰ σπίτια τῶν προκρίτων. Τότε κάηκε και τὸ σπίτι τοῦ Κοραῆ. Ἡ τρίτη πυρκαϊὰ²² ἔγινε τὸ Μάρτιο τοῦ 1797 στὸ τρομερὸ «Ρεμπελιό», ὅταν οἱ Τοῦρκοι πυρπόλησαν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς χριστιανικῆς Σμύρνης²³.

Ἄλλὰ τὰ βάσανα πού διεκτραγωδεῖ ἡ ὑπαινίσσεται ὁ Πρωτοψάλτης στὸ παραπάνω γράμμα του πρὸς τὸν Κοραῆ (15 Δεκ. 1808) εἶχαν και συνέχεια, ἀκόμα ὀδυνηρότερη. Δυὸ χρόνια περίπου ἀργότερα (17 Ἀπρ. 1810) ἔγραφε στὸν Ἰάκωβο Ρῶτα: «... σοὶ ἔγραψα πρὸ ὀλίγου [...] τὴν νέαν και ἐλευσινῆν τραγωδίαν ἣτις μοὶ ἐσυνέβη, διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀθλίου γαμβροῦ μου, ὅστις μοὶ ἄφησεν τὴν ἀθλίαν θυγατέρα μου μετὰ παιδῶν ἑπτὰ, με ἄκραν πτωχείαν, και με χρέος βαρῦτατον [...]. Τὰ ἰδικὰ μου δὲν ἔχουσιν τέλος, υἱέ μου· και τί νὰ σὲ εἰπῶ, και τί νὰ σὲ γράψω; [...]. Δὲν ἤξεύρω ἔτι τί ἔχωσι νὰ ἰδῶσιν οἱ τυφλοὶ μου ὀφθαλμοί· ἔλεως ὁ Κύριος...»²⁴.

Γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ Δημητρίου Λώτου λίγα ἐπίσης γνωρίζουμε. Φαίνεται ὅτι πέρα ἀπὸ τίς στοιχειώδεις γραμματικὲς γνώσεις δὲν εἶχε πολὺ προχωρήσει. Ἡ συγγενεία του ὅμως με τὴν μεγάλη οἰκογένεια τῆς Σμύρνης, τοὺς Μπαχατόρηδες²⁵, ἡ φίλια του με λογιους, και προπάντων τὸ ἐπάγγελμά του, τὸν βοήθησαν νὰ καλλιεργηθῆ ὁ μόνος του διαβάζοντας και μελετῶντας τὰ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα, ἀπ' ὅπου και συχνὰ ἀντλοῦσε φράσεις ὀλόκληρες γιὰ τοὺς στίχους του.

Στὰ γραφόμενά του συχνὰ εἶναι οἱ φραστικὲς του ἀδεξιότητες, προπάντων ὅταν προσπαθοῦσε νὰ μιμηθῆ τὸ ὕφος τῶν λογίων.

Ὁ Κοραῆς συχνὰ τὸν διορθώνει δηκτικὰ, ὥστε νὰ τοῦ χαρίση χαμόγελο και γνώση. Ἔτσι, διορθώνοντάς του τὴ στίξη, τοῦ γράφει (25 Ἰουν. 1784): «... Και ἰδοὺ τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς, ἀπαράλλακτον καθὼς τὸ ἔγραψας: Ἡ μήτηρ σου σὲ ἐπεύχεται ἐγέννησε και τρί-

22. Χ. Σολομωνίδη, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σμύρνης, Ἀθ. 1960, σ. 44-45, ὅπου πληροφορίες γιὰ τίς πυρκαϊὲς στὴ Σμύρνη.

23. Σχετικὰ με τὸ «Ρεμπελιό» τῆς Σμύρνης βλ. «Μικρασιατικὰ Χρονικὰ» 1 (1938) σ. 241. — Ν.Α. Βέης, Τὸ μεγάλο Ρεμπελιό τῆς Σμύρνης, «Μι-

κρασ. Χρονικὰ» 4 (1948) σ. 410. — Χ. Σολομωνίδη, Ὕμνος και Θρήνος τῆς Σμύρνης, Ἀθ. 1957, σ. 182 κ.ε.

24. «Ἀρμονία» 1 (1900) σ. 176.

25. Πληροφορίες γιὰ τοὺς Μπαχατόρηδες δίνει ὁ Ν. Βέης, Ὀρχοὸν μουσικῶν χειρόγραφον κτλ., σ. 302-303.

τον υἱὸν ὁ σύντεκνός σου μισερ Νικόλαος κτλ. Εἶπέ με, σὲ παρακαλῶ, ἂν δὲν εἶχον δίκαιον νὰ ἐκπλαγῶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἑνὸς ἀδελφοῦ, πρὶν ἀναγνώσω τὸ ἐπόμενον «ὁ σύντεκνός μου μισερ Νικόλαος»²⁶. Σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ του ὁ Κοραῆς δίνει κανόνες γραμματικῆς καὶ ὀρθογραφίας στὸ Λῶτο, τοῦ ὑποδεικνύει ν' ἀποφεύγη τὶς τουρκικὲς ἐκφράσεις ἐκεῖ ὅπου μπορεῖ νὰ χρησιμοποιοῦ ἀντίστοιχες ἑλληνικὲς κλπ.²⁷. Οἱ ὁδηγίες παρέχονται μὲ ἀρκετὸ χιοῦμορ, ὅπως λ.χ. ἡ ὑπόδειξις γιὰ τὴν χρῆσιν τῆς ὑποτακτικῆς: «. . . Νὰ κάμωμεν, νὰ φάγωμεν, νὰ ἐορτάσωμεν τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Πρωτοψάλτου διὰ νὰ τὸν χαιρετήσωμεν καὶ νὰ τὸν συγχαρῶμεν ὅτι τὸν ἐλάττωσαν τὸν μισθόν του διὰ τὸ νὰ ἐπλούτησε. . .»²⁸. Παράλληλα ὅμως ὁ Κοραῆς ζητᾷ τὴν βοήθειαν τοῦ Πρωτοψάλτη γιὰ τύπους ἰδιωματικῶν λέξεων, λαϊκῆς παροιμίας, ζητᾷ ἀκόμη νὰ τοῦ λύσῃ ἀπορίες σχετικὰ μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ μουσικὴν ὀρολογία²⁹. Καὶ αὐτὸς ὁ φίλος τοῦ Κοραῆ ὁ Villoison θέτει ἐρωτήματα στὸ Λῶτο γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτὸ δίνει μεγάλη χαρὰ καὶ ὑπερηφάνειαν στὸν συμπαθῆ Πρωτοψάλτη, ὥστε, ὅταν συνθέτει τὴν ἀπάντησίν του στὸν Βιλλουαζόν, βρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιστρατεύσῃ ὅλην του τὴν ἱστορικὴ μνήμη καὶ τὴν πολυλογία του («ἀριστοῦργημα» ἀποκαλεῖ τὸ γράμμα αὐτὸ ὁ Κοραῆς)³⁰.

Τέτοια εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ ἀγαθοῦ Λώτου γιὰ τὸν φίλον του, τὸν σοφὸν γιαντρά, τὸν πολυμαθέστατον Κοραῆ, ὥστε κάθε φορὰ πού λαμβάνει γράμμα του, λάμπει ἀπὸ χαρὰ, τὸ διαβάζει σὲ ὅλους καὶ τὸ κυκλοφορεῖ ἀπὸ χέρι σὲ χέρι. Τὴν ἡμέραν τῆς ὀνομαστικῆς του ἐορτῆς ὁ Δημήτριος Λῶτος προσφέρει στοὺς φίλους του κοινὸ ἀνάγνωσμα τὰ γράμματα πού εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ὁ Κοραῆς τὸ πληροφοροῦται καὶ τοῦ γράφει (15 Ἰαν. 1788): «. . . Φαίνεται με νὰ σὲ βλέπω μὲ τὸ τζιμπούκι εἰς τὸ στόμα, περικυκλωμένον ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους τζιμπούκοφοροῦντας ὡσαύτως, εἰς μίαν ὀμίχλην πυκνοτάτην καπνοῦ ἀναβαίνουσιν ἀπὸ τοὺς λουλάδες καὶ καταμαυρίζουσιν τὸ στέγωμα τῆς οἰκίας, δημηγοροῦντα, ἀναγινώσκοντα, ἀγαλλιόμενον ἐπὶ τοῖς παροῦσι, προλέγοντα τὰ μέλλοντα [. . .] Ἄλλην φορὰν μὴν ἀναγινώσκῃς τὰς ἐπιστολάς μου τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς σου· ἄλλο δὲν ἔλειψε, παρὰ νὰ

26. Ἔκδ. Βρανούση, σελ. 9, ἔκδ. ΟΜΕΔ τ. Α' σ. 27, ἔκδ. Βολέτα Β1 σ. 81.

27. Κοραῆς, Ἄλληλογραφία, Α' σ. 94 - 95 (15 Ἰαν. 1788).

28. Αὐτόθι, σ. 94.

29. Κοραῆς, Ἄλληλογραφία, Α' σ. 302 (21 Ἰαν. 1793).

30. Κοραῆς, Ἄλληλογραφία, Α' σ. 308 (7 Μαρτ. 1793).

τὴν τονίσση καὶ νὰ τὴν ψάλλῃς ἐπ' ἐκκλησίαις εἰς τὸν ὄρθρον ἀντὶ τοῦ πολυελέου· αὐτὸ βέβαια ἤθελεν ἦτο πολὺ κωμικώτερον»³¹.

Σ' αὐτὴ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀφελῆ ἀδυναμία βασιζέται ὁ Κοραῆς, ὅταν στέλνει στὸ Λῶτο τὰ γεμᾶτα μὲ προοδευτικὲς ιδέες γράμματα ἀπὸ τῆ Γαλλία. Ξέρει ὅτι ὁ Πρωτοψάλτης θὰ διαβάσῃ τὴν ἐπιστολὴ του σὲ ὄλους· καὶ ὅταν τὸ 1808 θέλησε νὰ στηλιτεύσῃ τοὺς προκρίτους, γράφει ἕνα δηκτικώτατο γράμμα στὸν Πρωτοψάλτη καὶ τοῦ τὸ στέλνει μέσω τοῦ Ἄλεξ. Βασιλείου, στὸν ὁποῖο καὶ ἔγραφε (11 Ὀκτ. 1808) σχετικὰ: «Τοῦ ἀστέιου ψάλτου εἶναι τέσσαρες ἢ πέντε αἱ ἐπιστολαὶ πρὸς τὰς ὁποίας κάμνω μίαν μόνην ἀπόκρισιν. Εἰς μίαν ἀπὸ ταύτας εἶναι καὶ ὁ μακρὸς κατὰλογος τῶν νοσημάτων (μεταξὺ τούτων καὶ ἡ κασίδα), τῶν ὁποίων τὴν θεραπείαν ὡς ἀπ' ἰατρὸν ζητεῖ. Ἐπειδὴ ἔθος ἔχει νὰ περιφέρῃ τὰς ἐπιστολάς μου καὶ νὰ τὰς ἀναγινώσκῃ εἰς ὄλους—καὶ μάλιστα εἰς τοὺς προέχοντας, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχει μεγάλην οἰκειότητα—ἔκρινα ὅτι ὁ σκωμματικὸς (καὶ ὀλίγον εἰς τὸ βωμολοχικὸν ἀποκλίνων) τρόπος ἐσύμφερε περισσότερον, παρὰ τὸν μετὰ σπουδῆς»³². Πραγματικὰ, ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀντιγράφηκε ἀπὸ πολλοὺς καὶ κυκλοφόρησε ἀπὸ χέρι σὲ χέρι «εἰς χίλια σχεδὸν ἀντίγραφα», ὅπως μᾶς πληροφορορεῖ ὁ Κούμας³³. Ὅπως βλέπουμε ἐδῶ, ὁ ρόλος τοῦ Πρωτοψάλτη εἶναι σημαντικὸς, γιὰτὶ συντελεῖ στὸ μορφωτικὸ ζύτημα τῶν Συμυρναίων. Γράφει ὁ Λῶτος: «... Αὐτὴν τὴν ἀγανάκτησιν τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ἐξοχότησου περὶ τῆς ἐνταῦθα κασίδας τῆς ἀμαθείας, τὴν αὐτὴν ἔχω καὶ ἐγὼ, κρᾶζω καὶ βοῶ διὰ παντὸς καὶ καθημερινῶς...»³⁴.

Ὁ Κοραῆς καὶ οἱ ἐπιστολές του ἦταν τὸ παράθυρο τοῦ κόσμου γιὰ τὸν ἀγαθὸ Πρωτοψάλτη. Πολλὲς φορὲς ὅμως γινόταν φορτικὸς στὸ σοφὸ Χίο, ὅταν τοῦ ἔλεγε νὰ γυρίσῃ πίσω στὴ Σμύρνη. Αὐτὴ ἡ ἀπαίτηση δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἐγωιστικὴ φιλία, ἀλλὰ μιὰ πατριωτικὴ ἔξαρση ποὺ ὀφείλεται πάλι στὸν Κοραῆ. Τὸν παρακινεῖ νὰ γυρίσῃ, γιὰ νὰ φωτίσῃ τὴ Σμύρνη διδάσκοντας στὸ φιλολογικὸ Γυμνάσιο ἢ στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολή. Ἔτσι ὁ Κοραῆς, γράφοντας (4 Δεκ. 1786) στὸν Bernard Keun (τὸν «Δόμινον», ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ), τοῦ λέει φανερὰ ἐνοχλημένος: «... Le brave chantre me demande de tems en tems des nouvelles de mon retour; jugez l'embarras que j'éprouve en cherchant à éluder ces questions. Je ne puis dire ni

31. Ἐκδ. Βρανούση, σ. 32, ΟΜΕΔ τ. Α' σ. 90.

32. Ἐκδ. Βρανούση, σ. 106.

33. ΔΙΕΕ 5 (1896) σ. 276· πρβλ. Βρανούση, σ. 106.

34. Ἐκδ. Βρανούση, σ. 107.

oui ni non. Il faut cependant dire l'un ou l'autre...»³⁵. "Υστερα από δέκα χρόνια, σε άλλη πιεστική ερώτηση του Πρωτοψάλτη, ο Κοραΐς γράφει πάλι (3 Δεκ. 1796) στον Β. Keun: «... Un service que je vous demande, mon cher ami, et que j'attends de votre amitié, c'est de persuader à ce bon chantre que mon séjour dans cette capitale est nécessaire pour les ouvrages dont je suis occupé et qu'on ne peut absolument faire dans un pays dépouillé de tout secours littéraire par les mains dévastatrices des Turcs. Imaginez-vous dans quel embarras il me jette...»³⁶. Αὐτὰ καὶ ἄλλα στοιχεῖα μᾶς δείχνουν τὰ ἀγνὰ αἰσθήματα τοῦ Πρωτοψάλτη, πού ἔτρεφε ἄπειρο θαυμασμό γιὰ τὸν Κοραΐ καὶ πίστευε ὅτι, μόνο ἂν ἐρχόταν στὴ Σμύρνη, θὰ μπορούσε νὰ σωφρονίσῃ καὶ νὰ παρακινήσῃ τοὺς στενοκέφαλους Σμυρναίους πρὸς τὴν πρόοδο.

Ἡ φιλία καὶ ἡ ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Κοραΐ τὸν κάνουν νὰ αἰσθάνεται σὲ πλεονεκτικὴ θέση ἀπέναντι στοὺς συμπατριῶτες του. Τὴν παράταξιν τῶν συντηρητικῶν χαρακτηρίζει ὡς «δεισιδαίμονας καὶ ὑπερασπιστὰς τοῦ ἱεροθεϊκοῦ καὶ χρυσαυτικοῦ κοινοβίου»³⁷.

Ἡ φιλία τοῦ μὲ τὸν Κοραΐ εἶναι σὰ νὰ τοῦ ἔδωσε μιὰ κάποια εὐθύνη γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τῆς Σμύρνης. Μιλᾷ γιὰ τὸ νεοἱδρυθὲν Φιλολογικὸ Γυμνάσιο μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό, καὶ ἐξαιρεῖ τὴν ἱκανότητα τῶν διδασκάλων. Παίρνει μέρος στὰ κοινά, τὰ ὅποια θεωρεῖ καθήκον του νὰ παρακολουθῇ. Τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Κούμας σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Κοραΐ: «...Εἶδον τὴν Σμύρνην κατὰ τὴν κγ' Ἰουλίου καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὄλην τὴν ὀμῆγγυριν τῶν καλῶν ἀρχόντων, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὸν Πρωτοψάλτην...» Εἶναι δηλαδὴ ἀνάμεσα στοὺς προκρίτους σεβαστὸ πρόσωπο τῆς Σμυρναϊκῆς κοινωνίας,

Μελετῶντας τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Κοραΐ μὲ τὸν Πρωτοψάλτη, συναντοῦμε καὶ μιὰ ἐπιστολὴ (23 Μαρτ. 1785), ὅπου ὁ Κοραΐς τοῦ γράφει: «...Ἐκαμες καλὰ νὰ ἐπιχειρισθῆς τὸ σχολεῖον τῆς μουσικῆς· καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος θέλει φροντίσει ὁ Θεός...»³⁸. Τὸ 1776 μαρτυρεῖται ἡ ἱδρυση τῆς Β' Πατριαρχικῆς Μουσικῆς Σχολῆς στὴν Κωνσταντινούπολη, προσπάθεια συνεχίσεως τῆς μουσικῆς παρα-

35. Κοραΐς, Ἐλληλογραφία, τ. Α' σ. 78, άρ. 24.

36. Ἐλληλογραφία, τ. Α' σ. 504, άρ. 172.

37. Πρόκειται γιὰ τοὺς ἀρχιδιδασκά-

λους τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης, Χρύσανθο Καραβία καὶ Ἱερόθεο Δενδρινό· βλ. Α. Βρανούση, ἔθ. ἀνωτ. ὑποσημ. σ. 107.

38. Ἐκδ. Βρανούση, σ. 7, ἔκδ. ΟΜΕΔ τ. Α' σ. 52 άρ. 17.

δόσεως³⁹. Ὁ Λῶτος, πιστὸς στὸ ἔργο του, θέλησε νὰ συμβάλῃ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια καὶ νὰ δικαίωσῃ τὴ φήμῃ ὅτι οἱ ψάλτες ἦταν καὶ διδάσκαλοι. Ἔτσι, σὲ χειρόγραφοῦ του τὸν βλέπουμε νὰ υπογράφη «Δημήτριος Λῶτος Διδάσκαλος Σμύρνης». Φαίνεται λοιπὸν ὅτι εἶχε ιδρύσει στὴ Σμύρνη σχολεῖο Βυζαντινῆς Μουσικῆς· ἐκτὸς ἂν δίδασκε σὲ ἕνα περιορισμένο ἀριθμὸ ἀτόμων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελοῦσαν τὸ χορὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ. Ἄλλοῦ δὲν ἀναφέρεται τὸ «σχολεῖο» τοῦ Λῶτου. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ σχετικὴ μνεῖα εἶναι τοῦ ἔτους 1785, προτοῦ ἀκόμη παυθῆ ὁ Λῶτος ἀπὸ τὸ στασίδι τοῦ Πρωτοψάλτη, ἐνισχύει ἴσως τὴ δεύτερη ἄποψη, περὶ διδασκαλίας τῶν μελῶν τοῦ χοροῦ. Τέτοια σχολεῖα μικρὰ δίχως σημαντικὴ προβολή, ὑπάρχουν σχεδὸν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ὄλη του ἡ ζωὴ εἶναι ἀφιερωμένη στὴ διακονία καὶ στὴν καλλιέργεια τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Εἶναι Πρωτοψάλτης, διδάσκαλος μουσικῆς καὶ συγγραφέας πολλῶν μουσικῶν κωδίκων. Σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του ὁ Κοραῆς, μὲ ἡμερομηνία 15 Νοεμβρ. 1791, τοῦ γράφει: «Ἐμαθον μὲ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν ὅτι ἔγινες καὶ συγγραφεὺς βιβλίων καὶ σὲ στοχάζομαι τὴν σήμερον ὡς ἄλλον Μιραβῶν τῆς Σμύρνης. Δὲν ἔφθανεν αὐτό, ἀλλὰ ἐπεχειρίσθης νὰ οἰκοδομήσῃς καὶ τὸν οἶκον σου, τὸ ὁποῖον μὲ ἐλύπησε διὰ τὰς ἀνωφελεῖς ἴσως δαπάνας, εἰς τὰς ὁποίας καταναλίσκεαι ὄχι τὸν πλοῦτον σου ἀλλὰ τὸ ὑστέρημά σου. Πότε καὶ ποῦ, μὴ γινώσκων τὴν ἀγγλικὴν διάλεκτον, ἀνέγνωσας τὸν Στέρνιον ἢ λογιότης σου; Αὐτὸς ὁ κωμικώτατος συγγραφεὺς λέγει ρητῶς εἰς τὰς μυθιστορίας του ὅτι κάθε τίμιος ἄνθρωπος χρεωστεῖ νὰ κάμῃ τέσσαρα πράγματα εἰς τοῦτον τὸν κόσμον: νὰ συνθέσῃ βιβλίον, νὰ οἰκοδομήσῃ οἶκον, νὰ γεννήσῃ τέκνον καὶ νὰ φυτεύσῃ δένδρον. Ἴδού, λοιπὸν, ἔπραξας τὰ τρία καὶ δὲν σὲ λείπει ἄλλο παρὰ τὸ νὰ φυτεύσῃς καὶ ἕνα δένδρον ἐμπρὸς εἰς τὸν νέον οἶκον σου· πρόσεχε ὅμως νὰ μὴ φυτεύσῃς τὸ ξύλον τοῦ γινώσκων καλὸν καὶ πονηρόν, ἀλλὰ φύτευσον δένδρον ἀπλοῦν καὶ ἀπονήρευτον διὰ νὰ ἀνατραφῶσιν ὑποκάτω εἰς τὴν σκιάν του τὰ τέκνα σου καὶ ἀναγινώσκωσι κανένα καιρὸν τὰ συγγράμματα τοῦ πατρὸς των καὶ βλέπωσι τὰς οἰκοδομάς του»⁴⁰. Ἀπὸ τὸ χαριτωμένο αὐτὸ ἀπό-

39. Γ. Παπαδοπούλου, *Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, Ἀθ. 1890, σ. 373 κ.έ.

40. Ἄλλη μιὰ φορά, ὅταν ὁ Λῶτος πικραμένος γιὰ τὴν ἀπόλυσή του, προτείνει στὸν Κοραῆ νὰ ἐγκατασταθῇ

στὴ Σμύρνη ὡς γιατρὸς κι αὐτὸς νὰ γίνῃ ὁ φαρμακοποιὸς του (σπετζιάρης), ὁ τελευταῖος τοῦ λέει: «Καὶ ποῦ εὐκαιρεῖς σύ, ἀδελφέ μου, νὰ γενῆς σπετζιάρης, εἰς καιρὸν ὅταν καταγίνεσαι νὰ συγγράφῃς πονήματα;».

σπασμα τοῦ Κοραΐ μαθαίνουμε γιὰ πρώτη φορά τὶς συγγραφικὲς ἐπιδόσεις τοῦ «Πρωτοψάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων Ἐκκλησίας».

Β) Τὰ χειρόγραφα τοῦ Λώτου.

Ἡ μέχρι τώρα ἔρευνα μᾶς ἔχει παρουσιάσει 9 χειρόγραφα τοῦ Δημητρίου Λώτου· ἑπτὰ ἢ Μ. Μερλιέ⁴¹, ἓνα ὁ Ν. Βέης⁴², ἓνα ὁ Φ. Μπουμπουλίδης⁴³ καὶ ἓνα ὁ Π. Ἐνεπεκίδης⁴⁴. Τὸ τελευταῖο εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸν Ἱεροσολυμιτικὸ κώδικα τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς Ἀβραάμ ὑπ' ἀριθμ. 101 (τοῦ ἔτους 1783), τὸν ὁποῖο εἶχε περιγράψει ἤδη ὁ Παπαδόπουλος Κεραμεύς, καὶ ὁ ὁποῖος περιῆλθε ἀργότερα στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων (Suppl. Gr. 1333).

Ἡ παροῦσα μονογραφία θὰ προσθέσῃ ἄλλα τέσσερα ἄγνωστα χειρόγραφα τοῦ Δημητρίου Λώτου.

Ὅταν ὁ Δημήτριος Λῶτος φιλοπονοῦσε τοὺς περίτεχνους μουσικούς κώδικες, φρόντιζε νὰ διακωνίσῃ καὶ τὸ ὄνομά του. Στὰ χειρόγραφα του βρίσκουμε στίχους μὲ ἀκροστιχίδες: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (βλ. πῶς κάτω ἀρ. 4), ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΩΤΟΣ ΕΣΤΙ (ἀρ. 7 καὶ 8) ἢ διαφορὲς ἄλλες ἐνδείξεις, ὅπως: *χειρὸς Δημητρίου Λώτου τοῦ Χίου καὶ πρωτοψάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων Ἐκκλησίας* (ἀρ. 10) ἢ *χειρὸς Δημητρίου Χίου καὶ Πρωτοψάλτου Σμύρνης* (ἀρ. 13) ἢ *Δημήτριος Λῶτος Διδάσκαλος Σμύρνης* (ἀρ. 1) ἢ *διὰ χειρὸς κάμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Δημητρίου Λώτου ἐκ Νήσου Χίου* (ἀρ. 1) ἢ *ἐγγράφη ἰδιοχείρως παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Δημητρίου Λώτου, ἐκ τῆς νήσου Χίου καὶ ποτὲ ψάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων ἐκκλησίας* (ἀρ. 5) ἢ *συνέταξεν . . . Δημήτριος Λῶτος ὁ ἐκ Χίου, πρωτοψάλτης τῆς ἐκκλησίας Σμυρναίων* (ἀρ. 7) ἢ *παρ' ἐμοῦ*

41. Μέλπωσ Μερλιέ, "Ἐνα μουσικὸ χειρόγραφο τοῦ Δημητρίου Λώτου, φίλου τοῦ Κοραΐ, «Ἑλληνικά» 6 (1933) σ. 37 - 51.—Πρόκειται γιὰ τὰ χειρόγραφα ποὺ ἀναγράφω πῶς κάτω μὲ ἀρ. 1, 5, 7, 8, 9, 12, 13.

42. Ν. Βέης, "Ὅρθοσ μουσικῶν χειρόγραφον Δημητρίου Λώτου, «Μικρασιατικὰ Χρονικά» 6 (1955) σ. 306-307. — Πρόκειται γιὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 10 τῆς ἀναγραφῆς μας.

43. Φ. Μπουμπουλίδου, "Ἄγνω-

στος μουσικὸς κώδιξ τοῦ πρωτοψάλτου Σμύρνης Δημητρίου Λώτου, στὸν τόμο *Εἰς Μνήμην Κ. Ἀμάντου*, Ἀθ. 1960, σ. 272-279.—Πρόκειται γιὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 11 τῆς ἀναγραφῆς μας.

44. P. Enepekidès, *Un nouveau manuscrit de musique ecclésiastique, autographe de Demetrius Lotos, ami intime de Coray*. «Ἑλληνικά» 16 (1958/9) σ. 118. — Πρόκειται γιὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 8 τῆς ἀναγραφῆς μας.

τοῦ εὐτελοῦς Δημητρίου Χίου καὶ πρωτοφάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων ἐκκλησίας (ἀρ. 8) ἢ διὰ χειρὸς ἐμοῦ Δημητρίου Λώτου τοῦ πίκλην ἐκ Χίου ὁρμωμένον καὶ πρωτοφάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων ἐκκλησίας (ἀρ. 9).

Καὶ ἦταν καλλιτέχνης ὁ συμπαθῆς Πρωτοφάλης, τοῦ ὁποίου τὰ χειρόγραφα εἶναι δείγματα καλλιγραφίας, ὑπομονῆς καὶ λεπτῆς τέχνης. Γὰ πρωτογράμματα καὶ τὰ κοσμήματα στίς ἀρχές τῶν κεφαλαίων μαρτυροῦν τὴν προσπάθεια πού κατέβαλλε νὰ παρουσιάσῃ ὅσο τὸ δυνατὸν ὁμόρφωτα τὸ περιεχόμενον τοῦ «πονημάτων» του. Συχνὰ βλέπουμε πολυποίκιλα σχεδιάσματα ὀλοσέλιδα γιὰ τὴν ἀκριβέστερη ἐξήγηση μουσικῆς ὁρολογίας· τέτοια εἶναι τὸ «δένδρον» καὶ ὁ «τροχός», τῆς παραλλαγῆς τῆς βυζαντινῆς σημειογραφίας.

Τὸ εἶδος τῶν χειρογράφων τοῦ Δημητρίου Λώτου εἶναι τὰ βασικὰ ψαλτικὰ βιβλία, δηλ. Ἀνθολογίες, Παπαδικές, Μαθηματάρια, Κρατηματάρια. Ὅλα πολυσέλιδοι τόμοι.

Τὰ ἐννέα γνωστὰ καὶ τὰ τέσσερα ἄγνωστα μέχρι τώρα χειρόγραφα τοῦ Δημητρίου Λώτου καλύπτουν μιὰ γεμάτη τεσσαρακονταετία ὑπομονητικῆς δουλειᾶς τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, πού σὰν ἀγνὸς μύστης τῆς τέχνης κωδικοποίησε τὴ γραπτὴ μουσικὴ παράδοση τῆς ἐποχῆς του. Εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ἔγραψε καὶ ἄλλα μουσικὰ χειρόγραφα ὁ Λῶτος, τὰ ὁποῖα ἢ χάθηκαν ἢ μένουσιν ἀκόμα ἄγνωστα σὲ κρύπτες μοναστηριῶν καὶ σὲ σεντούκια, ἀπρόσιτα, γιὰ τὸν ἓνα ἢ ἄλλο λόγο στὴν ἔρευνα. Ἡ ἄποψη αὐτὴ ἐνισχύεται ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχουν μερικὰ μεγάλα κενὰ στὴ χρονολογία συγγραφῆς τῶν γνωστῶν σήμερα χειρογράφων του. Καὶ πρέπει ἀκόμα νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψην μας ὅτι ἡ κατὰ παραγγελίαν ἀντιγραφὴ καὶ σύνταξη μουσικῶν κωδικῶν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἀποτελοῦσε καὶ ἓνα μέσο βιοπορισμοῦ γιὰ τοὺς φτωχοὺς συνήθως μουσικοδιδασκάλους καὶ ἱεροψάλτες.

Τὰ μέχρι τώρα δεκατρία γνωστὰ μουσικὰ χειρόγραφα τοῦ Λώτου ἀναγράφονται πιὸ κάτω κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ μὲ τίς ἀπαραίτητες ἐνδείξεις. Γιὰ τὸ καθένα παρέχεται ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ περιεχομένου του, ἡ χρονολογία, ὁ ἀριθμὸς τῶν φύλλων του καὶ χαρακτηριστικὰ σημειώματα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ὅπου ὁ κωδικογράφος Λῶτος ἀνοίγει λίγο τὴν καρδιά του καὶ ξετυλίγει εὐλαβικὰ τίς εὐχές του, μιμούμενος βέβαια παλαιότερα πρότυπα.

Γιὰ τοὺς στίχους πού περιέχονται σὲ μερικὰ χειρόγραφα τοῦ Λώτου δὲν χρειάζεται, νομίζω, νὰ εἰπωθοῦν πολλὰ πράγματα. Εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς τάσεως τοῦ Πρωτοφάλη νὰ φανῆ λόγιος, θεραπεύοντας ἔτσι, μετὰ τὴ μουσικὴ, τὴν καλλιγραφία καὶ τὴ ζωγραφικὴ, ἄλλη

μιὰ καλὴ τέχνη, τὴν ποίηση. Κατὰ πόσο πετυχαίνει ἡ προσπάθειά του αὐτή, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ διαπιστώσῃ ὁ ἀναγνώστης. Ἔνα εἶναι βέβαιο, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα συμβάλλουν στὸ νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ ψηφιδωτὴ εἰκόνα τοῦ Δημητρίου Λώτου.

1. Βιβλιοθήκη Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης, ἀρ. 128.

Ἡ βιβλιοθήκη αὐτή, ὅπως εἶναι γνωστό, κήκε τὸ 1922· βλ. M. Richard, *Répertoire des Bibliothèques et des Catalogues des mss Grecs*, Paris 1958, σ. 216. Δὲν μᾶς ἀπομένει παρὰ ἡ περιγραφή τοῦ Ἄ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Σμύρῃ βιβλιοθήκης τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς*, Σμύρνη 1877, σ. 56.

Ἄ ν α σ τ α σ ι μ α τ ἄ ρ ι ο ν, γραμμένο στὰ 1763.

Ἄρχῃ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς τέχνης τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων, σωμάτων τε καὶ πνευμάτων, καὶ πάσης χειρονομίας καὶ ἀκολουθίας συντεθειμένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναδειχθέντων ποιητῶν, παλαιῶν τε καὶ νέων.

Ἄρχῃ σὺν Θεῷ ἀγίῳ καὶ τῶν κεκραγαρίων μετὰ τῶν ἀναστασιμῶν στιχηρῶν, ποιηθέντων ὑπὸ παλαιῶν καὶ διαφόρων διδασκάλων, συντεθὲν δὲ εἰς νέον καλλωπισμὸν παρὰ τοῦ ἐντιμωτάτου κυρίου κῆρυ Χρυσάνθου [γρ. Χρυσάφου] τοῦ Νέου, καὶ Πρωτοψάλτου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Στὸ τέλος τοῦ χειρογράφου :

Ἐἴληφε τέλος ἡ παροῦσα ἀσματομελιωρητόφθογγος βίβλος διὰ χειρὸς κἀμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Δημητρίου Λώτου ἐκ τῆς Νήσου Χίου· οἱ γὰρ ἐν αὐτῷ ἄδοντες, ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς Κύριον δεήθητε ὅπως λυτρωθῆίμεν τῆς αἰωνίου κολάσεως, καὶ ἀξιῶσοι ἡμᾶς ἅπαντας τῆς οὐρανοῦ καὶ αἰωνίου αὐτοῦ βασιλείας· ἀμήν ἐν ἔτει ἀφ᾽ ἡμῶν ἀπριλίου ιε', ἡμέρα τρίτη, παραμονῇ τῆς Μεσοπεντηηοστίης.

2. Ἄγ. Ὄρος — Μονὴ Δοχειαρίου, ἀρ. 337/33.

Στὸν Κατάλογο τοῦ Λάμπρου (Σπ. Λάμπρου, *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἄγιου Ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων*, τόμ. Α', Κωνσταντινούπολις 1895) σ. 269, δὲν περιέχεται παρὰ ἀπλὴ ἀναγραφή τῶν ὑπ' ἀρ. 305-391 κωδίκων μὲ τὴν ἀόριστη ἔνδειξη: Μουσικὴ Ἐκκλησιαστικὴ. Ἀναλυτικὴ περιγραφή στὸν ἀνέκδοτο Κατάλογο τοῦ Γρ. Στάθη, τόμ. Α'.

Ἄ ν θ ο λ ο γ ί α, γραμμένη στὰ 1764 (φύλλα 249).

Ἄρχῃ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης κτλ., ὅπως καὶ στὸ ὑπ' ἀρ. 1 χειρόγραφο.

φ. 248^r: Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα.

Αὕτη ἡ παροῦσα ἀσματομελιωρητόφθογγος βίβλος παπαδικὴ εἰληφε τέλος παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Δ η μ η τ ρ ί ο υ Λ ό τ ο υ, ἐκ τῆς νεῖσου χίου ἐμπόνως καὶ μετὰ πολοῦ τοῦ κόπου, ὅσα μαθήματα ἐδιωρίστησαν καὶ ἐγράφησαν παλαιά, εἰς ἓνα τόμον παρὰ τοῦ ὀσιοτάτου καὶ μουσικωτάτου ἐν ἱεροδιακόνοις, κὺρ Θεοδοσίου καὶ ἡμετέρου διδασκάλου⁴⁵, μέρος ἀπὸ τὸ ἴδιον προτότυπο τοῦ μουσικωτάτου κυρίου μανουήλ τοῦ ὄντος μαῖστορος καὶ μέρος ἀπὸ ἕτερον βιβλίων καλλωπισμένων με ἀκριβίαν ὅθεν καὶ ἐγὼ ἐμετάγραφα αὐτὴν ἀπαραλάκτως. ὅθεν ὅσοι τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν ἐντυγχάνοντες καὶ ἄδοντες τὸν ἐν τριάδῃ ὑμνούμενον θεὸν μέμνησθε καμοῦ τοῦ γράφαντος διὰ τὸν κύριον, ὅπως ἔξωμεν, ἄμμα παρὰ Θεοῦ τοῦ μνησθὲν ὑπὲρ τῆς ὑπεραλλήλων πρὸς αὐτὸν ἐντεύξεως καὶ λυτρώσει ἡμᾶς τῆς αἰωνίου κολάσεως, καὶ ἀξιόσει ἡμᾶς ἅπαντας τῆς οὐρανίου καὶ αἰωνίου αὐτοῦ βασιλείας. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν ἀμήν το δὲ αἴτος ὑπῆρχεν ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔξοβ' ἀποδὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, ἀψξδ' ἀπριλίου ιζ' σαβάτω τῆς διακενισίμου.

3. "Αγ. "Ορος - Μονὴ Δοχειαρίου, ἀρ. 338/34.

Στὸν Κατάλογο τοῦ Σπ. Λάμπρου, σ. 269, δὲν περιέχεται παρὰ ἀπλὴ ἀναγραφή τῶν ὑπ' ἀρ. 305-391 κωδίκων με τὴν ἀόριστη ἔνδειξη: Μουσικὴ Ἐκκλησιαστικὴ. Ἀναλυτικὴ περιγραφή στὸν ἀνέκδοτο Κατάλογο τοῦ Γρ. Στάθη, τόμ. Α'.

Ἐν θ ο λ ο γ ί α, γραμμένη στὰ 1767 (φύλλα 372).

φ. 1^ρ: Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς τέχνης... κτλ. ὅπως καὶ στὰ ὑπ' ἀρ. 1 καὶ 2.

Στὸ φ. 370^ρ οἱ στίχοι:

Ζητεῖς ὦ ξεῖνε ἄριστε μαθεῖν τῆς δε τῆς βίβλου
δαπάνην τε καὶ κύριον ἄμα τε καὶ ἰδρωῖτα
Δ η μ ἦ τ ρ ι ο ς γ' εὐχομαι ὁ ταύτην κεκτημένος,
τῷ τῆς αὐτῆς χορῷ εἶμαι συντεταγμένος.
πατρίδα δ' ἔτυχα λαχὼν τὴν εὐκλεῖ τε Χίον, 5
τὴν πάντοθεν περιόρθητον ἐκ τῆς ἀλοῦς τῆς δίου
ἐκ τῶν τοκέων μ' ἔλαβον τὴν ἰήκλησιν τοῦ λότου
ὦν ταῖς εὐχαῖς ὦ κύριε πανάγνου Θεοτόκου,
ἐλεύθερόν με τήρησον τῆς καταφίσεώς σου

45. Ὁ ἱεροδιάκονος Θεοδόσιος, διδάσκαλος τοῦ Δημητρίου Λώτου, φέρεται ὡς συνθέτης κεκραγαρίων, χερουβικῶν καὶ κοινωνικῶν, ἀναφέ-

ρεται δὲ καὶ ὡς «μουσικώτατος ἐν ἱεροδιακόνοις». Βλ. Σπυρ. Λάμπρου, Κατάλογος Χειρογράφων Ἀγίου Ὁρους, τ. Β', σ. 259.

Ἡ χεῖρ δ' ἠ ἐνετύπωσε τὰ ἐν αὐτῇ τὰ πάντα, 10
 δαπάνη τε καὶ ὁ ἰδρῶς ἐμὰ εἰσι τὰ πάντα
 Ἐπὶ πρὸς τοῖς ἐξήκοντα καὶ τοῖς ἑπτακοσίοις
 μετὰ τὴν σάρκωσιν Χριστοῦ ἠδὲ πρὸς τοῖς χιλίοις
 δύο δὲ πρὸς τοῖς εἴκοσι τοῦ Πυανεπιῶνος
 ὄντος ἦδε μου σμύνησε ἐλλήλουθεν εἰς τέλος 15

ἔτεροι ἐκ μέρους τῆς βίβλου:

Ὅς ἄπειρος ἐστὶ τοῦ νοῦ εἰς χεῖρα μὴ μὲ λάβοι
 εἰ δὲ καὶ τὴν ἐγκύκλιον οἶδε παιδείαν πᾶσαν
 εἰς ρήτρας γὰρ ἐγὼ μαθητεύω κ' εἰς χεῖρα μὴ μὲ λάβοι
 ὃς ἔτυχέ δὲ τῶν ἐμῶν, οὗτος εἰς χεῖρα λάβοι
 ὁ γράψας
 ἐντὸς εἰσὶν ὧ ἄριστε ψαλμοὶ τῶν ἀσωμάτων
 οὓς φέρομεν πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῶν ἀμαρτημάτων. 20
 ὃς τῆς τῶν ξένων, οὐδὲν λιπὸν τυχοῖς τὴν δὲ τὴν βίβλου
 μνεῖαν ποιῶ πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ μου ἀθλίου βίου,
 ἐμόχθησα γὰρ ἰδρῶσα εἰς τέλος ταύτην ἄξει
 ὡς ἂν ἐγὼ λυτήριον ἐκ τούτου γ' ἀπολαῦσαι
 καὶ βασιλείας οὐρανοῦ εἰς τέλος ἀνακάμψαι.⁴⁶ 25

4. Ἀγ. Ὅρος - Μονὴ Δοχειαρίου, ἀρ. 339/35.

Στὸν Κατάλογο τοῦ Σπ. Λάμπρου, σ. 269 δὲν περιέχεται παρὰ ἀπλή ἀνα-
 γραφὴ τῶν ὑπ' ἀρ. 305 - 391 κωδικῶν μετὰ τὴν ἀόριστη ἔνδειξη: Μουσικὴ Ἐκκλησια-
 στικὴ. Ἀναλυτικὴ περιγραφὴ στὸν ἀνέκδοτο Κατάλογο τοῦ Γρ. Στάθη, τόμ. Α'.

Μαθηματάριον, γραμμένο στὰ 1768 (φύλλα 256).

φ. 1^ρ: Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν κατ' ἤχον θεοτοκίων μαθημάτων ποι-
 ἤματα διαφόρων ποιητῶν.

φ. 255^ρ στίχοι:

Ἦδη πέρας εἴληφεν τοῦ μέλους βίβλος
 καλῆ γραφῆ τε φόρμιγγι εἰρμοσμένη
 πόνον πολοῦτε καὶ μόχθου μακροτάτου
 τὴν κλήσιν σχόντος δημητρίου τοῦ λότου

46. Στὸ φύλλο 372 ὑπάρχει ἡ ἐνθύ-
 μηση: «1814 μαρτίου 25 ἀφιερώθη-
 σαν τὰ παρόντα τρία βιβλία τῆς πα-
 παδικῆς παρ' ἐμοῦ Ἀναστασίου Γανο-
 χωρίτου καὶ ἀδελφου τοῦ μακα-

ρίτου Κυζίκου κυρίου Μακαρίου ἐν
 τῇ ἱερᾷ καὶ βασιλικῇ Μονῇ τοῦ
 Δοχειαρίου εἰς μνημόσνον ἡμῶν ἐκ
 χάρας τῶν Γανοχώρων».

ὅς φυτὸν καὶ βλάστημα τῆς κλεεστάτης, 5
 Νείσου τε λαμπρὰς χίον τῶν εὐπατριδῶν.
 Ἔργον γὰρ οὐτῶ τῶν ἄλλων προτημίσας
 Μουσική τα νὺν σμυρονείων ἐκκλησίας,
 Νέμε γὰρ δόξαν θεῶ τρισυποσιτάτῳ, 10
 τελεσιουργῶ πάντων τῶν ποιημάτων.
 καυτῶ δὲ παμείναντι τῶ ἀδυνάτῳ
 καὶ καταξιώσαντι ποιεῖσθαι τέλος
 βίβλου δι' ἧς ἤνωσθε ἀγγέλων τάξει
 Μεθ' ἧς θεῶ οἴσουσι τὰς ὕμνωδίας
 χρέων τ' ἄμφω τοίας δ' ὕμνους ἀειφέρεις 15

ὁ γράψας: ὦν ἡ ἀκροστιχίς «δημήτριος»

Ἀη ἤχθε τέρμα τῆς παρουσίας νὺν βίβλου,
 Ἦξει ὡς θέμις ἀείδιμον τὴν μνήμην
 Μουσικότατα πελαγήσασαν ρειθρία μελισταγῆ
 Ἦ δη γὰρ μελοδικὸν κατάρξας τέλος 20
 Τρισυποσιτάτου θεότητος ὕμνος ὡς τέτιξ
 Ρύουσα ἡμᾶς ἀεὶ ἐκ πάσις βλάβης
 Ἰον τ' ἀποσμίχουσαν κακοφονίας
 Ὅ τετελεκῶς τὴν παρούσαν τε βίβλου
 Σεσημειῶται ἀκροστιχίδος δίκη 25
 ,αψξή' Μαῖτον ιθ' Ἐπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας
 ἡμέρα Δευτέρα⁴⁷

5. Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ἱεροσολύμων, ἀρ. 540.

Βλ. Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη . . . τόμ. Α',
 Πετροῦπολις 1891, σ. 474.

Κ ρ α τ η μ α τ ἄ ρ ι ο ν, γραμμένο στὰ 1769.

Κρατηματάριον συντεθειμένον ἐκ μαθημάτων διαφόρων ψαλτῶν,
 ἔχον δ' ἐν ἀρχῇ κοντάκιον μετὰ τῶν οἴκων ψαλλόμενον τῶ σαββάτῳ
 τῆς ἀκαθίστου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη, ἤχος πλ. δ'.

Ἡ παροῦσα αὕτη ἀσματομελομουσουργικὴ βίβλος ἡ περιέχουσα
 τοὺς οἴκους τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀκολούθως τὸ κρατηματά-

47. Στὸ φύλλο 256 ἐνθύμηση ὁ-
 μοια μετὰ τὴν τοῦ χφ. ὑπ' ἀρ. 3.

Βλ. σημ. 46.

ριον δλόκληρον ἐγράφη ἰδιοχείρως παρ' ἐμοῦ τοῦ εὔτελοῦς Δ η μ η - τ ρ ί ο υ Λ ό τ ο υ ἐκ τῆς νήσου Χίου καὶ ποτὲ ψάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων ἐκκλησίας, ἐπιμελεία δὲ καὶ ἀναλώμασι τοῦ ὀσιωτάτου καὶ μουκωτάτου ἐν ἱεροδιακόνοις κυρίου κῦρ Ἰωακείμ τοῦ ἐκ τῆς παλαιᾶς Πάτρας, τανῦν δὲ ἀφιερωμένο καὶ ὑποτεταγμένο σὺν τοῖς λοιποῖς τῷ παναγίῳ καὶ ζωοδόχῳ τάφῳ τοῦ Κυρίου. ὅθεν ὅσοι τῶν εὐσεβῶν κτλ. . . . ἀφξθ' (=1769) μαίτου λ'.

6. "Αγ. "Ορος - Μονὴ Ἀγίου Παύλου, ἀρ. 132.

Στὸν Κατάλογο τοῦ Σπ. Λάμπρου, σ. 27, περιέχεται ἀπλή ἀναγραφή τῶν ὑπ' ἀρ. 59 - 90 κωδικῶν μὲ τὴν ἔνδειξη: Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ. Ἀναλυτικὴ περιγραφὴ αὐτῶν, καθὼς καὶ τῶν ὑπολοίπων, στὸν Κατάλογο τοῦ Γρ. Στάθη, τόμ. Β'.

Ἀ ν θ ο λ ο γ ί α ἤτοι Π α π α δ ι κ ῆ, γραμμὲν ἑστὰ 1774 (τόμ. Β', σελίδες 930).

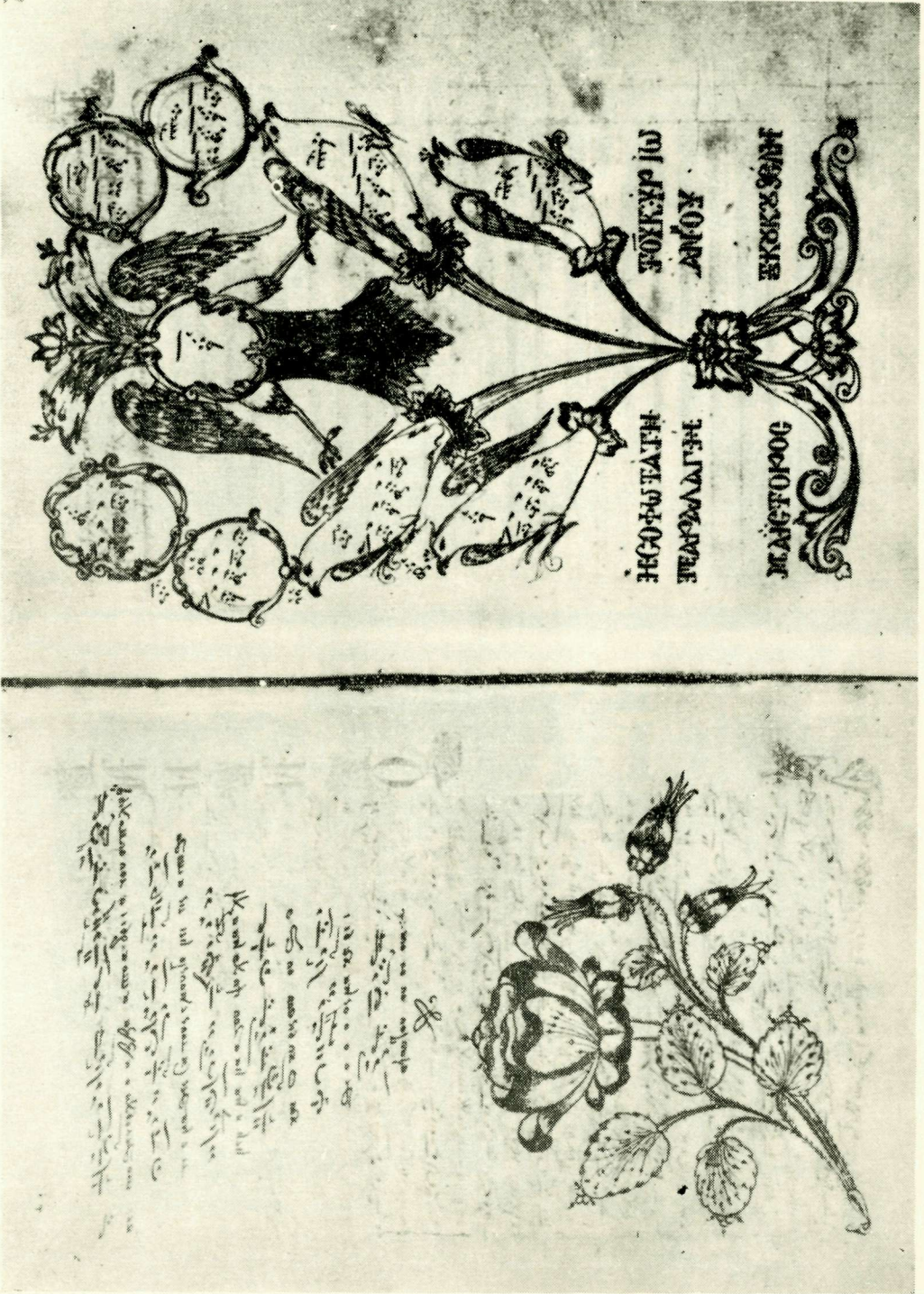
σ. 27: Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν νέων μαθημάτων τῶν ἐν τῇ παπαδικῇ εὐρισκομένων, διὰ τῶν ὁποίων θέλοντας νὰ συνάξω καὶ νὰ κατασκευάσω μίαν πλουσίαν καταγραφὴν πολλῶν μαθημάτων νέων τε καὶ παλαιῶν, διώρισα εἰς αὐτὰ μίαν τακτικωτάτην σειρὰν, διαιρῶντας ὅλην τὴν παπαδικὴν εἰς τρεῖς τόμους, διὰ νὰ εἶναι καὶ ἡ μεταχείρισις αὐτῆ πλεον εὐκολωτέρα εἰς ἐκείνους οἵτινες ψάλλουσι εἰς αὐτήν. Ὅθεν εἰς μὲν τὸν πρῶτον τόμον διώρισα ὅλα τὰ παλαιὰ μαθήματα ἀρχηγῶντας ἀπὸ τὸν μέγαν ἐσπερινὸν καὶ ἀπκολούθως ὅλα τὰ ἐπίλοιπα κατὰ τὴν τάξιν εἰς δὲ τὸν παρόντα ὅστις εἶναι ὁ δεῦτερος τόμος, διώρισα κατὰ τὴν τάξιν ὅλα τὰ νέα μαθήματα, εἰς δὲ τὸν τρίτον τὸ μάθημα τάριον. Ὅθεν ἐνταῦθα, μετὰ τὴν προπαίδειαν ἀμέσως ἀρχίζω ἀπὸ τὴν παροῦσαν σύνθεσιν τοῦ κῦρ Πέτρου πελοπονησίου τοῦ νῦν λαμπαραίου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, κατὰ τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον συνηθίζουσι σήμερον ἐν Κωνσταντινουπόλει.

σ. 13: Ἀρχὴ σὺν Θεῷ. . . κτλ., ὅπως καὶ ἑστὰ ὑπ' ἀρ. 1, 2, 3. χφφ.

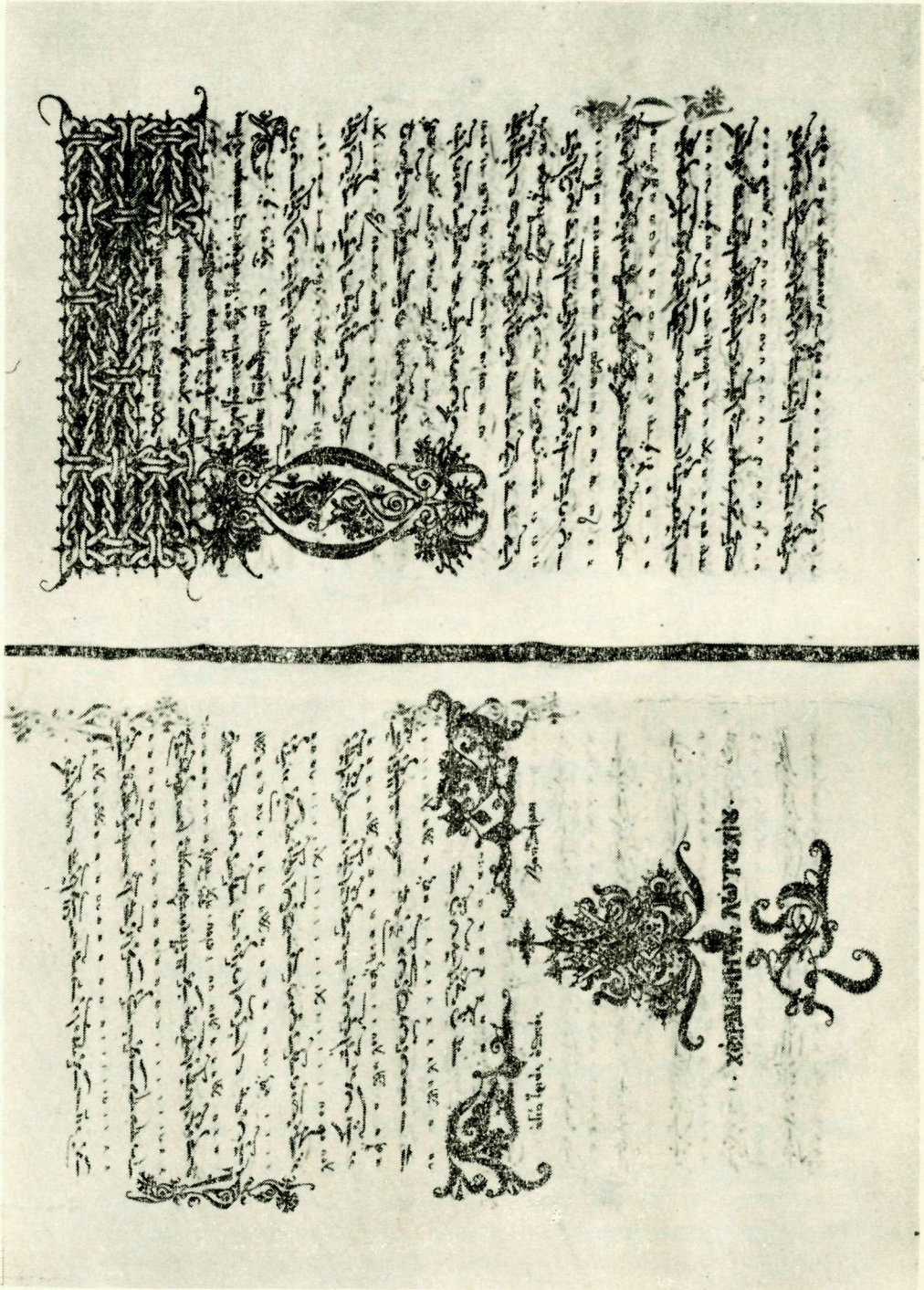
Στῆ [σελίδα 37 καὶ μέσα σὲ ἐγχρωμο κόσμημα ὑπάρχει: Χεῖρ ἁμαρτωλοῦ Δ η μ η τ ρ ί ο υ Λ ό τ ο υ ἐκ τῆς Νείσου Χίου καὶ ψάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων ἐκκλησίας, ἀφοδ'.

7. "Αγ. "Ορος - Μονὴ Ἐηροποτάμου, ἀρ. 330.

Στὸν Κατάλογο τοῦ Σπ. Λάμπρου, τόμ. Α', σ. 232, ὑπάρχει ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς περιγραφῆς τοῦ χφ. Ἀναλυτικὴ περιγραφὴ στὸν ἀνέκδοτο Κατάλογο τοῦ Γρ. Στάθη, τόμ. Α'.

Εκ. 1. ΑΓ. ΠΑΥΛΟΥ, 132, σσ. 22 - 23

Εικ. 3. ΑΓ. ΠΑΥΛΟΥ, 132, σσ. 482 - 483

ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ
ΜΕΛΑΝΤΟΝ ΚΑΙ ΔΥΣΧΡΕΛΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΔΕΝ ΤΑΧΥΝΟΝΤΕΣ
ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΜΕΛΑΝΤΟΝ ΚΑΙ ΔΥΣΧΡΕΛΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΔΕΝ ΤΑΧΥΝΟΝΤΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

ΕΙ ΜΗ ΔΕ ΤΑΧΥ ΚΑΙ ΣΙΤΟΠΟΙΟΝ ΟΥ ΜΑΡΤΕΣ ΠΑΙΔΕΣ

Παπαδική, γραμμένη στα 1781 - 1782 (φύλλα 442).

Παπαδική νέα περιέχουσα διάφορα μαθήματα ἄπερ ἐρασιμάμενος ἐκ διαφόρων διδασκάλων νεωτέρων τῶν καθ' ἡμᾶς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπρεφάντων εἰς ἐν συνέταξεν ἀκριβῆ τάξει τε καὶ μεθόδῳ Δ η μ ἦ τ ρ ι ο ς Λ ῶ τ ο ς ὁ ἐκ Χίου, πρωτοψάλτης τῆς ἐκκλησίας Σμυρναίων. Ἐν Σμύρῃ ἐν ἔτει ἁφπα' 1781.

1. Ὡ φιλομουσώτατοι ψάλται,

Μεταξὺ εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ μεγάλους κόπους, ὅσους μέχρι τοῦ νῦν ἐδοκίμασα εἰς τὴν σύνθεσιν πολλῶν μουσικῶν βιβλίων ἀγκαλὰ ὁ μεγαλύτερος ἐστάθη τῆς παρουσίας Νέας Παπαδικῆς: τὸν ἐπεκούφισεν ὁμως ἡ τετριπτότατη ποικιλία τῆς βίβλου. ἤτις ὡς ἀγλαόδενδρος κήπος περιέχει διάφορα γλυκώτατα ἄσματα, ὅσα μέχρι τοῦ νῦν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἀπὸ πολλοῦς νεωτέρους διδασκάλους τῆς Μουσικῆς ἠρθολόγησα, Ἐκείνους μάλιστα τοῦ παρόντος αἰῶνος ὅσοι ἠρθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Αὕτη ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ «Μεγάλου Ἰσου», ἐξηγηθέντος παρὰ κυρ Πέτρον λαμπαδαρίου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ προβαίνουσα μὲ τάξιν ἀκριβεστάτην δι' ὄλων ἐκείνων, ὅσα ἀπιτοῦνται εἰς μίαν Παπαδικὴν τελευτᾷ εἰς τὸ ὀκτᾶήχον δοξαστικὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τὸ θεαρχίῳ νεύματι συνοπτικὸν τοῦ κυρ Ἰωάννου πρωτοψάλτου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Δέξασθε λοιπὸν εὐγνωμότως ὃ φιλόμουσοι τὸν κόπον τοῦτον, τὸν ὁποῖον ἀνεδέχθη καὶ διὰ τέρψιν καὶ δι' ὠφέλειαν ὑμετέραν: Καὶ μεταχειρίζεσθε αὐτὸν (κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀποστόλου) ὁσάκις «εὐθυμεῖτε». Αὐτὸς δὲ ὁ τῶν καλῶν χορηγός, ὅστις μὲ ἐνίσχυσεν εἰς τὴν γραφὴν τῆς βίβλου, εἶθε νὰ μᾶς ἀξιῶση πάντας νὰ συμπάλλωμεν ἐν οὐρανοῖς τὴν «καινὴν ἐκεινήν ὠδὴν» ἐνώπιον τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ! ὦ πρέπει πᾶσα ᾠδὴ, δοξολογία τε καὶ προσκύνησις ἀμήν;

2. «Ἐπειδὴ ὑπεσχέθη ὡς ἔγραφα νὰ συνάξω μετ' ἐπιμελίας καὶ πόθου εἰς τὴν παροῦσαν μου βίβλον ὅλα τὰ πονήματα τῶν νεωτέρων διδασκάλων καὶ μάλιστα Κωνσταντινουπολιτῶν, ἔκρινα εὐλογον καὶ ὡς ἴδιον χρέος μου νὰ συνθέσω πρῶτον καὶ κατ' ἀρχάς, μίαν εἰσαγωγὴν μουσικῆς κατ' ἐρωταπόκρισιν, εἰς ῥαυτοῦσαν κατάληψιν τῶν μαθητιῶντων. ἤς ὁ λόγος περὶ τῶν ἀνιουσῶν καὶ κατιουσῶν φωνῶν σωματίων τε καὶ πνευμάτων, ἧ καθ' ἑαυτά, καὶ ἧ πρὸς ἄλληλα ἔντε συντάξει καὶ συνθέσει. Καὶ περὶ τῶν κοινῶς λεγομένων σημαδίων κατ' ἐτοιμολογίαν, ἧχων τε καὶ φθορῶν, καὶ τινῶν ἄλλων παρεπομένων αὐτοῖς. ποιηθεῖσα παρὰ κυρ Κυρίλλου, ἀρχιερέως Τίνου τοῦ μαρμαρινοῦ».

Ἀκολουθῶς μέχρι τοῦ φύλλου 7 περιέχεται τὸ Θεωρητικὸν τοῦ Κυρίλλου Μαρμαρινοῦ.⁴⁸

φ. 442^r : Ἴδου λοιπὸν ὃ φιλομουσότατοι ψάλται τῇ τοῦ ὑψίστου κραταιᾷ βοηθείᾳ ἤνεγκον εἰς τέλος τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βίβλου προεκδοθεῖσαν μου ὑπόσχεσιν δι' ὠφέλειαν ὑμετέραν. Εὐχεσθε οὖν ἀντιβολῶ ὑμᾶς πρὸς τὸν πανοικτίρμονα Κύριον (ὁσάκις αὐτὴν ἐντυγχάνητε) καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ πολλὰ κοπιάσαντος ὅπως ἔξομεν ἅμα παρ' αὐτοῦ τὸν μισθὸν ὑπὲρ τῆς ὑπὲρ ἀλλήλων πρὸς αὐτὸν ἐντεύξεως, καὶ ἀξιῶσαι ἡμᾶς ἅπαντας τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ἔρῶσθε κατὰ τὸν διπλοῦν ἄνθρωπον.

Στίχοι ἱαμβικοὶ εἰς τὴν παροῦσαν βίβλον:

Θεῖω σθένει γέγραπται ἡ βίβλος νυνὶ
Χειρὸς δὲ μόχθῳ πλειστάτῳ Δ η μ η τ ρ ί ο υ
Λ ὶ τ ο υ τ' πίκλην ἐκ Χίου ὀρωμένον,
Μουσῶν τροφίμου καὶ λίην ἠσκημένον
Ὅς καὶ μελουργὸς Συμωναίων κατεστάθη.

5

Δόξαν Θεῷ τῷ παναλκεῖ νῦντε καὶ διὰ πάντα,
Ἡμῖν γὰρ ζήν τ' ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐνεργεῖν τὰ πάντα.
Μηδεὶς κανχάσθῳ ἑαυτῷ ἀλλὰ τριάδη θεῖα,
Ἡτις τῶν ἔργων δίδωσιν ἔκβασιν τὴν τελείαν.
Τοίνυν κἀγὼ ἐλάχιστος ἠρξάμην ταύτην γράφαι,
Ρωνόμενος παρὰ Θεοῦ εἰς τέλος ταύτην ἄξαι.
Ἴδου λοιπὸν τετέλεσται παναλκεστάτῳ σθένει,
Ὅλη μὲ ἐπιμέλειαν πολλὴν ἐγγεγραμμένη.
Σὺ δ' ὃ φίλε ὅς ἂν ἦς ὅποτε ταύτην τεύξῃ,
Λίαν σου δέομαι θεομῶς ἵν' ἐκτενῶς ἐπεύξῃ.
Ὡτοῖς Θεοῦ παντάνακτος τοῦ δοῦναι μὴ ἐλέει
Τὰ ἀγαθὰ σωτήρια δέεσθαι μὴ ἀμέλει.
Ὅτι δὲ σφάλμα εὔρεθῇ μὴ μὲ κατηγορήσης
Σολωμῶν γὰρ ὡς φησὶν ἐπισφαλεῖς αἱ κρίσεις
Εἰσὶ πολλάκις τῶν θνητῶν ἀνθρωπίνων τὸ πάθος
Συγγνώμην δέ μοι παρέξον χωρὶς καρδίας πάθος

5

10

15

48. Τὸ Θεωρητικὸν αὐτὸ τοῦ Κυρίλλου Μαρμαρινοῦ εἶναι ἀνέκδοτο. Ὑπάρχει ἐπίσης πληρὲς σὲ ἰδιόχειρο κώδικα τοῦ Κυρίλλου Τήνου τοῦ Μαρμαρινοῦ τοῦ ἔτους

1749, εὐρισκόμενον στὴν Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία βλ. περιγραφὴ τοῦ ὑπὸ Σπ. Λάμπρου, «Νέος Ἐλληνομνήμων» τ. 20 (1926) σ. 276.

Τιοῦτοι φάνηθι ἐμοὶ ἴλεος εἰς τὴν ὄψιν

Ἴνα Θεοῦ τὴν δόξαν καὶ ἐσὺ πθυμεῖς ἐπόφει.

Ἐν ἔτει κοσμογονίας, Ἰση' σωτηρίῳ δὲ ἔτει, ἀψιβ' καὶ τὴν γ' τοῦ Αὐγούστου Σαββάτω ἐν Σμύρῃ 1782 Αὐγούστου 13.

8. Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισιοῦ, Suppl. Gr. 1333.

Ἀναλυτικὴ περιγραφή ἀπὸ τὸν Ch. Astruc στὸν Κατάλογο τῶν Ch. Astruc καὶ M. L. Concasty, *Le Supplément Grec*, τ. III, Paris 1960, σ. 644-654, ἀρ. 1333. Προηγούμενη παρουσίαση ἀπὸ τὸν Π. Ἐνεπεκίδη (βλ. σημ. 44). Ὁ Μ. Μανούσκακας (ΕΕΒΣ 30, 1960)1, σ. 641 σημ. 1) παρατήρησε ὅτι τὸ παρισινὸ αὐτὸ χειρόγραφο εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸν ἄλλοτε Ἱεροσολυμιτικὸ κώδικα τῆς Μονῆς Ἀβραάμ ὑπ' ἀρ. 101, τὸν ὁποῖο εἶχε περιγράψει ὁ Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, Ἱεροσολυμ. Βιβλιοθήκη, τ. Ε', σ. 442 - 443.

Ἀ ν θ ο λ ο γ ί α , γραμμὴν στὰ 1783 (φύλλα 392).

Ἀνθολογία σὺν Θεῷ ἁγίῳ περιέχουσα μαθήματα διαφόρων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων. Αὐτὴ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Μακάριος ἀνὴρ καὶ προβαίνουσα μὲ τάξιν ἀκριβεστάτην δι' ὅλων ἐκείνων, ὅσα ἀπαιτοῦνται εἰς μίαν μικρὰν Παπαδικήν, τελευτᾷ εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν ὠρῶν τῶν τε Χριστοῦ γενῶν, τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς συλλεχθέντων καὶ μετ' ἐπιμελείας συγγραφέντων παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Δ η μ η τ ρ ί ο υ Χίου καὶ Πρωτοφάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων Ἐκκλησίας.

φ. 391 - 392: Τέλος καὶ τῷ ἐν τριάδι Θεῷ δόξα διαχειρὸς κάμου τοῦ εὐτελοῦς Δ η μ η τ ρ ί ο υ τοῦ πίκλειν Λ ὠ τ ο υ , ἐκ τῆς Χίου καὶ Πρωτοφάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων Ἐκκλησίας. ἐν ἔτη σωτηρίῳ ἀψιβ' κατὰ τὴν ιδ' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός, ἡμέρα Σαββάτω ἐν Σμύρῃ.

Ἐκ προσώπου τοῦ γράφαντος πρὸς τοὺς ἐντευξομένους στίχοι ιδιωτικοὶ καὶ ὁμοιοκατάληκτοι, ὧν ἡ ἀκροστιχὴς Δημήτριος Λῶτος ἐστί:

Δόξαν Θεῷ τῷ παναλκεῖ νῦντε καὶ διὰ πάντα,
Ἡμῖν γὰρ ζῆν τ' ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐνεργεῖν τὰ πάντα.

Μηδεὶς καυχάσθω ἐαντῷ ἀλλὰ τριάδι θεῖα,

Ἦτις τῶν ἔργων δίδωσιν ἔκβασιν τὴν τελείαν.

Τοίνυν κἀγὼ ἐλάχιστος ἠρξάμην ταύτην γράφαι,

5

Ῥωνόμενος παρὰ Θεοῦ εἰς τέλος ταύτην ἄξαι.

Ἴδὸν λοιπὸν τετέλεσται παναλκεστάτω σθένει,

Ὅλη μὲ ἐπιμέλειαν πολλὴν ἐγγεγραμμένη.

Σὺ δ' ὦ φίλε ὅς ἂν ἦς ὅποτε ταύτην τεύξῃ,

Λίαν σου δέομαι θερμῶς ἵν' ἐκτενῶς ἐπεύξῃ.

10

Ἔτοις Θεοῦ παντάνακτος τοῦ δοῦναι μοι ἑλέει
Τὰ ἀγαθὰ σωτήρια δέεσθαι μὴ ἀμέλει.

Ἔστι δὲ σφάλμα εὐρεθῆ μὴ με κατηγορήσης
Σολωμῶν γὰρ ὡς φησὶν ἐπισφαλεῖς αἱ κρίσεις
Εἰσὶ πολλάκις τῶν θνητῶν ἀνθρωπίνων τὸ πάθος
Συγγνώμην δέ μοι πάρεξον χωρὶς καρδίας πάθος
Τοιοῦτοι φάνηθι ἐμοὶ ἴλεος εἰς τὴν ὄψιν
Ἴνα Θεοῦ τὴν δόξαν καὶ ἐσὺ πιθυμεῖς ἐπόψει.⁴⁹

15

9. Ἄγ. Ὅρος - Μονὴ Βατοπεδίου, ἀρ. 1341.

Βλ. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, *Κατάλογος χειρογράφων Βατοπεδίου*, Κανταβριγία 1924, σ. 218. Ἀναλυτικὴ περιγραφή τοῦ χφ. στὸν ἀνέκδοτο Κατάλογο τοῦ Γρ. Στάθη, τόμ. Ε'.

Δοξαστάριον, γραμμένο στὰ 1790 (σελίδες 351).

Αὕτη ἡ βίβλος περιέχει μερικά τινα προσήκοντα τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἀκολουθίᾳ. Τὰ δοξαστικά δηλαδὴ τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν, αἱ τρεῖς τάξεις τῶν ὥρῶν ὁμοῦ μετὰ καὶ ἄλλης συντομοτέρας συνθέσεως τῶν αὐτῶν ὥρῶν. Τὰ δοξαστικά ἐκάστης Κυριακῆς τοῦ Τριωδίου, τὰ τῆς ἐσπέρας τοῦ Σαββάτου, τὰ τῆς Κυριακῆς τῶν αἰῶν, καὶ τὰ ἰδιόμελα τῆς τῶν Κυριακῶν ἐσπέρας τῶν ἀποστοίχων καὶ ἀ-πασα ἡ τῆς μεγάλης ἐβδομάδος ἀκολουθία, ὁμοῦ καὶ τῶν δοξαστικῶν τοῦ Πεντηκοσταρίου. Ἀρχόμεθα οὖν ἀπὸ τῶν μικρῶν κεκραγαρίων καὶ πασαπνοαρίων τῶν αἰῶν.

σ. 351: Εὐχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. ἔρρωσθαι ἐν ἔτει ἀψή ἐν Σμύρῃ 1790.

10. Μονὴ Μεγάλου Σπηλαίου, ἀρ. 364.

Βλ. Ν. Βέη, *Καὶ ὄγδοον γνωστὸν μουσικὸν χειρόγραφον τοῦ Δημητρίου Λώτου τοῦ Χίου Πρωτοψάλτου τῆς Σμύρνης*, «Μικρασιατικὰ Χρονικά», τόμ. ΣΤ' (1950), σ. 302-320. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ βιβλιοθήκη αὕτη καταστράφηκε τελείως ἀπὸ πυρκαϊὰ στὰ 1937. Βλ. Μ. Richard ἐνθ. ἀνωτ. σ. 121.

Ἀνθολογία, γραμμένη στὰ 1800.

Ἀνθολογία παλαιῶν τε καὶ νέων ποιητῶν. Ἀρχὴ σὺν Θεῷ... κτλ., ὅπως καὶ στὰ ὑπ' ἀρ. 1, 2, 3, 6 χφφ.

49. Στὸ τέλος ἡ σημείωση: «1783 Ὀκτωβρίου 14 ὑπάρχει δὲ κτῆμα δι' ἰδίων ἀναλωμάτων τοῦ παροσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρίου κυρίου Μελετίου τοῦ ἐκ τῆς Κύπρου καὶ

ἀρχιμανδρίτου τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοδόχου τάφου». Ἀπὸ τὸ σημεῖωμα αὐτὸ προκύπτει ὅτι ὁ κώδικας καταρτίστηκε κατὰ παραγγελία καὶ μὲ ἐξοδα τοῦ Μελετίου.

σ. 8: Χείρ Δημητρίου Λώτου τοῦ Χίου καὶ Πρωτοψάλτου τῆς τῶν Συμωναίων Ἐκκλησίας. 1800

11. Βιβλιοθήκη Σπ. Λοβέρδου, ἀρ. 51.

Βλ. Φ. Μπουμπουλίδη, Ἄγνωστος μουσικός κῶδιξ τοῦ Πρωτοψάλτου Σμύρνης Δημητρίου Λώτου. «Εἰς Μνήμην Ἀμάντου», Ἀθήναι 1960, σελ. 272 - 279.

Ἀνθολογία, γραμμένη στὰ 1800 (σελίδες 938).

σ. 1: Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδίων... κτλ., ὅπως καὶ στὰ ὑπ' ἀρ. 1, 2, 3, 6, 10 χφφ.

σ. 2: Ἀνθολογία πάνυ ὠραία περιέχουσα διάφορα μαθήματα ἅπερ ἐρανισάμενος ἐκ διαφόρων διδασκάλων παλαιῶν τε καὶ νέων εἰς ἐν συνέταξα, αὕτη γοῦν ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐσπερινοῦ καὶ προβαίνουσα μὲ τάξιν ἀκριβεστάτην δι' ὅλων ἐκείνων ὅσα ἀπαιτοῦνται εἰς μίαν μικρὰν παπαδικὴν (μεθ' ὧν συνετέθη ἀνθολογία στιχηραρίου αἱ τρεῖς τάξεις τῶν ὠρῶν καὶ δοξαστικά τοῦ τριωδίου καὶ πεντηκοσταρίου) τελευτᾷ τῇ κυριακῇ τῶν ἀγίων πάντων. ταῦτα πάντα ἀναγκαῖα καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀκολουθίᾳ προσήκοντα ἐγράφησαν παρ' ἐμοῦ δημητρίου λώτου τ' ἐπίκλην, ἐκ Χίου ὀρμωμένον καὶ πρωτοψάλτου τῆς τῶν Συμωναίων ἐκκλησίας. δέξασθε λοιπὸν εὐγνωμόνως ὃ φιλόμουσοι τὸν κόπον τοῦτον, τὸν ὁποῖον ἀνεδέχθη διὰ τέρψιν καὶ δι' ὠφέλειαν ὑμετέραν αὐτὸς δὲ ὁ τῶν καλῶν χορηγός, ὅστις μὲ ἐνίσχυσεν εἰς τὴν Γραφὴν τῆς βίβλου, εἴθε νὰ ἀξιῶση πάλιτας ἡμᾶς νὰ συμπάλωμεν ἐν οὐρανοῖς τὴν καινὴν ἐκείνην ᾠδὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τῆς μεγαλοσύνης αὐτοῦ, ὃ πρόπει πᾶσα ᾠδὴ δοξολογία καὶ προσκύνησις AMHN.

σ. 937: Χάρις τῷ καὶ μεγάλῳ ἐν οὐρανοῖς θεῷ μου, δηλαδὴ τῷ παναγίῳ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ αὐτοῦ υἱῷ Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ παναγίῳ αὐτοῦ πνεύματι τῷ παρακλήτῳ καὶ ζωοποιῷ ἢ ἐμὴ λατρεία καὶ τὸ σέβας ὅτι πέρας ἔλαβε τὸ παρὸν βιβλίον παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου δημητρίου Λώτου ἐκ τῆς Χίου (κατὰ τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βίβλου προεκδοθεῖσαν μου ὑπόσχεσιν ἐμπόνων καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου οἱ μέλλοντες οὖν ἐν αὐτῷ ἄδειν εὐχεσθὲ μοι ἢ ἐνδέχε . . . καὶ γὰρ ἔνεκεν τούτου κεκοπάκαμεν. ἐτελειώθη δὲ κατὰ τῷ ρω^ω σωτηρίῳ ἔτει, ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ ιε' ἡμέρα 1800 Φεβρουαρίου 15.

12. Βιβλιοθήκη Μονῆς Σινᾶ, ἀρ. 1441.

Στὸν κατάλογο τοῦ V. Benesevic ὑπάρχει μόνον ἡ χρονολογία τοῦ χφ. καὶ οἱ στίχοι ποὺ περιέχονται σ' αὐτό. Βλ. V. Benesevic, *Catalogus Codicum Ma-*

nuscriptorum Graecorum, Πετρούπολις 1917, τ. 3, σ. 50, ἀρ. 1441. Τὴν ἀναλυτικὴ περιγραφὴ τοῦ χειρογράφου προσφέρθησαν εὐγενικὰ νὰ τὴν κάμουν, ὕστερα ἀπὸ δική μου παράκληση, οἱ Σιναΐτες ἀρχιμ. Πορφύριος καὶ μοναχὸς Παῦλος, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ἀντλῶ τὰ πρόσθετα στοιχεῖα.

Π α π α δ ι κ ή, γραμμὴν στὰ 1802 (φύλλα 493).

φ. 7: Ὡ φιλομουσότατοι ψάλται... κλπ., ὅπως καὶ στὸ χφ. ὑπ' ἀρ. 7.

φ. 8: Ἀρχή σὺν Θεῷ Ἀγίῳ... κλπ., ὅπως καὶ στὰ ὑπ' ἀρ. 1, 2, 3, 6, 10, 11 χειρόγραφα.

φ. 488: Στίχοι ἱαμβικοὶ εἰς τὴν παροῦσαν βίβλον ὡς καὶ ἕτεροι ἰδιωτικοὶ ὁμοιοκατάληκτοι, ὧν ἡ ἀκροστιχὴς «Δημήτριος Λῶτος ἐστί».

Θείῳ σθένει γέγραπται ἡ βίβλος νυνὶ
Χειρὸς δὲ μόχθῳ πλειστάτῳ Δ η μ η τ ρ ῖ ο υ
Λ ὶ τ ο υ τ' πίκλην ἐκ Χίου ὀρμωμένον
Μουσῶν τροφίμου καὶ λίην ἠσκημένον
Ὅς καὶ μελουργὸς Σμυρναίων κατεστάθη.

5

Ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ γράφαντος πρὸς τοὺς ἐντευξομένους στίχοι ἰδιωτικοὶ ὁμοιοκατάληκτοι ὧν ἡ ἀκροστιχὴς Δημήτριος Λῶτος ἐστί.

Δόξαν Θεῷ τῷ παναλκεῖ νῦν τε καὶ διὰ πάντα
Ἡμῖν γὰρ ζῆν τ' ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐνεργεῖν τὰ πάντα.
Μηδεὶς κανχάσθῳ ἑαυτῷ ἀλλὰ τριάδι θεῖα,
Ἦτις τῶν ἔργων δίδωσι ἔκβασιν τὴν τελείαν.
Τοῖνον κἀγὼ ἐλάχιστος ἠροξάμην ταύτην γράψαι,
Ρωνόμενος παρὰ Θεοῦ εἰς τέλος ταύτην ἄξαι.
Ἴδου λοιπὸν τετέλεσται παναλκεστάτῳ σθένει
Ὅλη μὲ ἐπιμέλειαν πολλὴν ἐγγεγραμμένη.
Σὺ δ' ὦ φίλε, ὃς ἂν ἦς ὁπότε ταύτην τεύξῃ,
Λίαν σοῦ δέομαι θερμῶς ἵν' ἐκτενῶς ἐπεύξῃ.
Ὡτοῖς θεοῦ παντάνακτος τοῦ δοῦναι μοι ἐλέει
Τὰ ἀγαθὰ σωτήρια δέεσθαι μὴ ἀμέλει.
Ὅτι δὲ σφάλμα εὐρεθῆ μὴ μὲ κατηγορήσης
Σολωμὸν γὰρ ὡς φησὶν ἐπισφαλεῖς αἱ κρίσεις
Εἰσὶ πολλάκις τῶν θνητῶν ἀνθρωπίνων τὸ πάθος
Συγγνώμην δε μοι πάρεξον χωρὶς καρδίας πάθος
Τοιοῦτοι φάνηθι ἐμοὶ ἵλεος εἰς τὴν ὄψιν
Ἴνα Θεοῦ τὴν δόξαν καὶ ἐσὺ ἐπιθυμεῖς ἐπόψῃ.

5

10

15

Ἐρρωσθε ὑγιαίνωντες καὶ εὐδοκιμοῦντες Καλλιόπης μαθηταί.
Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αωβ' κατὰ τὴν ιβ' νοεμβρίου. Ἐν Σμύρῃ 1802.

13. Χειρόγραφο συλλογῆς Μ. Μερλιέ.

Βλ. Μ. Μερλιέ, "Ἐνα μουσικὸ χεῖρογραφο τοῦ Δημητρίου Λώτου φίλου τοῦ Κοραῆ, «Ἑλληνικά», τόμ. ΣΤ' (1933), σελ. 37-51.

Π α π α δ ι κ ή, γραμμένη στὰ 1805.

σ. 3: Χεῖρ Δημητρίου Χίου Πρωτοφάλτου Σμύρνης ,αωε'

σ. 24: ὦ φιλομουσώτατοι ψάλται!

Μεταξὺ εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ μεγάλους κόπους . . . (κτλ., ὅπως στὸ χρ. ὑπ' ἀρ. 7), μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἀπὸ πολλοὺς παλαιοὺς καὶ νεωτέρους τῆς μουσικῆς ἠρθολόγησα διδασκάλους, Ἐκείνους μάλιστα τοῦ ἤδη παρελθόντος αἰῶνος ὅσοι ἠρθήσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτῇ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἴσου τοῦ κῆρ ἰωάννου μαῖστορος τοῦ Κουκουζέλη καὶ προβαίνουσα μὲ τάξιν ἀκριβεστάτην δι' ὅλων ἐκείνων, ὅσα ἀπαιτοῦνται εἰς μίαν Παπαδικὴν τελευτῆ εἰς τὴν πρώτην καταβασίαν τῶν Χριστουγέννων. Δέξασθε λοιπὸν ἐγγνωμόνως ὦ φιλόμουσοι . . . (κτλ., ὅπως στὸ χρ. ὑπ' ἀρ. 7).

σ. 412: Διὰ χειρὸς ἐμοῦ δ η μ η τ ρ ί ο υ Χίου, τοῦ πίκλειν λ ὶ τ ο υ, καὶ πρωτοφάλτου τῆς τῶν Σμυρναίων ἐκκλησίας. Αἴνεσις, μεγαλωσύνη, εὐχαριστία, ὕμνησις, προσκύνησις, δόξα, τιμὴ, καὶ κράτος, τῷ τρισηλίῳ βασιλεῖ καὶ πρυτάνι, καὶ προμηθεῖ τοῦ παντός, καὶ ἀγαθῷ μόνῳ Θεῷ νομάρχῃ καὶ παντοκράτορι, τῷ ἐνισχύσαντί με σὺν τοῖς ἄλλοις πολλοῖς καὶ τότε εἰς τέλος ἄξαι βιβλίον πρὶν ὁ θάνατος καταλάβοι με.

Ἰδοῦ, λοιπὸν ὦ φιλομουσώτατοι ψάλται, τῇ τοῦ ὑψίστου κραταιᾷ βοηθείᾳ ἠνεγκον εἰς τέλος τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βίβλου προεκδοθεῖσαν μου ὑπόσχεσιν δι' ὠφέλειαν ὑμετέραν· εὐχεσθε οὖν ἀντιβολῶ ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν τὸν πανοικτίρμονα κύριον (ὁσάκις αὐτὴν ἐντυγχάνητε) καὶ ὑπερεμοῦ τοῦ πολλὰ κοπιάσαντος, ὅπως ἔξομεν ἅμα παρ' αὐτοῦ τὸν μισθὸν διὰ τῆς ὑπεραλλήλων πρὸς αὐτὸν ἐντεύξεως καὶ ἀξιώσοι ἅπαντας ἡμᾶς τῆς οὐρανοῦ αὐτοῦ βασιλείας, ἐν χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

Ἐκ προσώπου τοῦ γράφαντος πρὸς τοὺς ἐντευξομένους στίχοι ἰδιωτικοί . . .

(ὅπως καὶ στὰ ὑπ' ἀρ. 7, 8, 12 χφφ.)

Γ'. Τὰ ὀνόματα τῶν μελογράφων καὶ οἱ προσωπικὲς συνθέσεις τοῦ Λώτου.

Ὁ Δημήτριος Λῶτος, κατὰ τὰ ἴδια τὰ λεγόμενά του, προσπάθησε νὰ συλλέξῃ μὲ κόπο καὶ ἐπιμέλεια ὅλα τὰ πονήματα τῶν διδασκάλων, καὶ μάλιστα τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν, τοῦ «παρόντος (τότε) αἰῶνος καὶ τοῦ ἤδη παρελθόντος»· δηλαδή τοῦ ΙΗ' καὶ τοῦ ΙΖ'. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ κατέστησε τὰ χειρόγραφα τοῦ Λώτου ἓνα πραγματικὸ θησαυρὸ κωδικοποιήσεως τῆς μουσικῆς παραδόσεως αὐτῶν τῶν αἰώνων. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἔχουν μεγάλη σπουδαιότητα κυρίως οἱ Ἀνθολογίαι καὶ οἱ Παπαδικὲς τοῦ Λώτου. Στὸ Μαθηματάριο ὅμως καὶ τὸ Κρατηματάριο ἀνθολογήθηκαν καὶ συνθέσεις πολλῶν ποιητῶν τῶν βυζαντινῶν αἰώνων. Ἐτσι στὰ χφφ. τοῦ Λώτου παρελθύνουν οἱ κυριώτεροι διδάσκαλοι τῆς μουσικῆς τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς μεταβυζαντινῆς περιόδου.

Νομίζουμε ὅτι ἓνας πίνακας τῶν μελογράφων, πού περιέχονται στὰ χφφ. τοῦ Λώτου, κατ' ἀλφαβητικὴ σειρά, καὶ χρήσιμος εἶναι καὶ συμπληρώνει τὴ μελέτη αὐτὴ, δείχνοντας κυρίως τὸ τεράστιο ἔργο τῆς κωδικοποιήσεως πού ἐπίτελεσε ὁ Λῶτος ἀνθολογῶντας τόσους διδασκάλους ἀπὸ, ποῖος ξέρει, πόσα παλαιότερα χειρόγραφα. Ὁ κατάλογος αὐτὸς ἔγινε βάσει τῶν ὑπ' ἀρ. 3, 6, 7, 8, 9, 12 καὶ 13 χφφ.

Ἀγάθων μοναχὸς ὁ Κορώνης, Ἀθανάσιος Ἰβηρίτης, Ἀθανάσιος ἱερομόναχος, Ἀθανάσιος Πατριάρχης (ὁ Τορνόβου καὶ Ἀνδριανουπόλεως), Ἀμπελοκηπιώτης ἱερεὺς, Ἀναστάσιος Ραψανιώτης—Θετταλὸς, Ἀνδρέας Σιγηρός, Ἀνθιμος δομέστικος Λαύρας, Ἀντώνιος ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος, Ἀρσένιος ἱερομόναχος ὁ μικρὸς·

Γαβριὴλ τῶν Ξανθοπούλων, Γεννάδιος ἐξ Ἀγχιάλου, Γεράσιμος ἱερομόναχος ἀγιορείτης, Γεράσιμος ἱερομόναχος (Χαλκιόπουλος), Γερμανὸς Νέων Πατρῶν, Γεώργιος ἐξ Ἀθηνῶν, Γεώργιος δομέστικος τῶν Σγουροπούλων, Γεώργιος Κοντοπετρῆς, Γεώργιος Πανάρετος, Γεώργιος Ραιδεστηνός, Γιωβάσκος Βλάχος, Γρηγόριος δομέστικος, Γρηγόριος Μπούνης ὁ Ἀλυάτης, Γρηγόριος Σαββαΐτης·

Δαμασκηνὸς Θετταλὸς ὁ Ἀγραφορενδινιώτης, Δαμιανὸς ἱερομόναχος Βατοπεδινός, Δανιὴλ Λαμπαδάριος—Πρωτοψάλτης, Δανιὴλ μοναχός, Δημήτριος Δοκιανός, Δημήτριος δομέστικος, Δημήτριος Μάϊστωρ Ραιδεστηνός, Διονύσιος, Δοσίθεος, Δούκας Συρόπουλος, Δωρόθεος Δύστρας·

Εὐαγγεληγὸς Σκοπελίτης·

Θεοδόσιος ἱεροδιάκονος Χῖος, Θεοδόσιος ἱερομόναχος, Θεόδουλος Αἰνίτης, Θεόδουλος δομέστικος Κατακαλῶν, Θεόδουλος μοναχός, Θεόδωρος δομέστικος Καλλικράτης, Θεοφάνης Καρύκης·

Ἰάκωβος ἐπίσκοπος Σίδης, Ἰάκωβος Πρωτοψάλτης, Ἰάκωβος Χῖος, Ἰωακείμ Βιζύης, Ἰωάννης Βλάχος, Ἰωάννης Δαμασκηνός, Ἰωάννης διάκονος καὶ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν, Ἰωάννης (λαμπαδάριος) ὁ Κλαδᾶς, Ἰωάννης Λάσκαρης, Ἰωάννης ἱερεὺς Πλουσιαδηνός, Ἰωάννης Πελοποννήσιος, Ἰωάννης Πρωτοψάλτης, Ἰωάννης δομέστικος Τζακνόπουλος, Ἰωάσαφ νέος Κουκουζέλης·

Καρβουνανιώτης, Κλήμης ἱερομόναχος Λέσβιος, Κοσμᾶς ἱερομόναχος Ἰβηρίτης ὁ Μακεδών, Κουκουμᾶς, Κύριλλος Τήνου ὁ Μαρμαρινός, Κωνσταντῖνος ἐξ Ἀγχιάλου, Κωνσταντῖνος Μαγουλᾶς·

Λαλοῦτζος, Λαυρέντιος Ἀσιμοπετρίτης, Λογγῖνος ἱερομόναχος·

Μακάριος ἱερομόναχος Βερροιώτης, Μαλλαξός, Μανουήλ Ἀγαλιανός, Μανουήλ Μαῖστωρ Ἀργυρόπουλος, Μανουήλ Βλατηρός, Μανουήλ Γαζῆς, Μανουήλ Γούτας, Μανουήλ Μέγας Ρήτωρ, Μανουήλ Πλαγίτης, Μανουήλ Πρωτοψάλτης, Μανουήλ Χρυσάφης ὁ λαμπαδάριος, Μάρκος Γοθθίας, Μάρκος ὁ Εὐγενικός ἐκ τῆς Μονῆς τῶν Ξανθοπούλων, Μάρκος Μητροπολίτης Κορίνθου, Μελέτιος ἱερομόναχος Σιναΐτης ὁ Κρῆς, Μελχισεδὲκ ἐπίσκοπος Ραιδεστοῦ, Μιχαήλ Κουκουλᾶς, Μιχαήλ Μυστάκων, Μπαλάσιος ἱερεὺς καὶ Νομοφύλαξ·

Ναθαναήλ Νικαίας ὁ Κρῆς, Νεκτᾶριος (ἱερομόναχος ὁ Γρημάνης), Νικηφόρος Ἡθικός, Νικόλαος Ἀσσάν ἐκ Κύπρου·

Ξένος (Πρωτοψάλτης) ὁ Κορώνης·

Παγκράτιος ἱερομόναχος, Παῖσιος μοναχός, Παναγιώτης Ἰβαμόγλου Σκοπελίτης, Παναγιώτης Χαλάτζογλου, Πέτρος Βυζάντιος (Πρωτοψάλτης), Πέτρος Λαμπαδάριος ὁ Πελοποννήσιος, Πέτρος Μπαρδάκης (;) μαθητὴς τοῦ Θεοδοσίου, Πέτρος Μπερεκέτης·

Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων·

Φίλιππος Γαβαλᾶς, Φωκᾶς Δομέστικος·

Χουρμούζης ἱερεὺς, Χριστόφορος Μυστάκων, Χρυσάφης ὁ νέος καὶ Πρωτοψάλτης.

Οἱ Συνθέσεις τοῦ Λότου.

Ὁ σπουδαῖος «Πρωτοψάλτης τῆς τῶν Συμυρναίων Ἐκκλησίας» Δημήτριος Λῶτος δὲν ἦταν μόνο κωδικογράφος καλλιτέχνης καὶ

ποιητής, ὅπως τὸν γνωρίσαμε, ἀλλ' ἦταν καὶ μελοποιὸς — «ὃς καὶ μελουργὸς Συμυρνᾶων κατεστάθη»⁵⁰.

Μέχρι τώρα στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία ἀναφέρεται μόνο τὸ ὄνομα τοῦ μεταξὺ τῶν μελογράφων ποὺ περιέχονται στὰ χειρόγραφα τοῦ. Ἡ ἀναλυτικὴ ὅμως περιγραφή τῶν ἀγιορειτικῶν χειρογράφων Βυζαντινῆς Μουσικῆς μᾶς καθιστᾷ γνωστὲς τὶς ἐπὶ μέρους συνθέσεις τοῦ. Οἱ συνθέσεις αὐτὲς εἶναι κυρίως Χερουβικά, Κοινωνικά καὶ Θεοτοκία μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν δείγματα τῆς μελουργικῆς τοῦ τέχνης. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ συνθέσεις αὐτὲς τοῦ Λώτου ἀνθολογήθηκαν ἀπὸ ἄλλους κώδικογράφους⁵¹, δείχνει ὅτι δὲν ἦταν καθόλου ἀσήμαντα πράγματα· ἀντίθετα ἀπηχοῦσαν τὴ συμυρναϊκὴ παράδοση τῆς ψαλτικῆς μαζί μὲ τὶς συνθέσεις τοῦ διδασκάλου τοῦ Θεοδοσίου ἱεροδιακόνου τοῦ Χίου.

Οἱ συνθέσεις τοῦ Λώτου, ποὺ περιέχονται στὰ χειρόγραφα τοῦ, εἶναι οἱ ἀκόλουθες: (Βάση γιὰ τὴν εὐτακτὴ παρουσιάσή τους ἐδῶ λαμβάνεται τὸ χφ. 330 τῆς Μονῆς Ἐηροποτάμου — πιὸ πάνω ἀρ. 7).

I. Εἰς τὸν Πολυέλεον.

Σιν. 1441, φφ. 54-102.⁵² «Ἡμέτερον» ἤχος δ' Δόξα σοι ὁ ἐν Τριάδι ὑμνούμενος
» Τὰς δεήσεις τῶν δούλων σου

II. Εὐλογητάρια.

Σιν. 1441, φφ. 43-54. «Ἡμέτερον» ἤχος πλ. α'

III. Μεγαλυνάρια Θ' ὠδῆς.

Ξ. 330 φ. 165r «Ἐτέρα σύνθεσις ἡμετέρα κατὰ τὴν τάξιν Σμύρνης»
ἤχος α' Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου... Τὴν τιμιώτεραν τῶν Χερουβίμ

» φ. 165r ἤχος β'	»
» φ. 165v » τρίτος	»
» φ. 165v » δ'	»

50. Βλ. πιὸ πάνω χφ. ἀρ. 12.

51. Βλ. πρόχειρα, Δαμασκητὸν Ἀγραφορενδινώτην στὸν κώδικα Μονῆς Ἐηροποτάμου 305 καὶ Νικηφόρον ἱερομόναχον στὸν κώδικα Δοχειαρίου 341.

52. Οἱ παραπομπὲς σὲ συνθέσεις

τοῦ Λώτου, περιεχόμενες στὸν Σιναϊτικὸ κώδικα 1441, γίνονται στὰ φύλλα ποὺ περιέχουν ἐνόητες ὁμοειδῶν συνθέσεων, διότι δὲν ἔχουμε ἀναλυτικὴ περιγραφή τοῦ κώδικα κατὰ φύλλο.

»	φ. 165v	»	πλ. α'	»	»
»	φ. 166r	»	πλ. β'	»	»
»	φ. 166r	»	βαρύς	»	»
»	φ. 166v	»	πλ. δ'	»	»

IV. Δοξολογίαι.

Σιν. 1441, φφ. 137-216 «*Ετέρα σύνθεσις, Δημητρίου Χίου*»· ἤχος πλ. β'.
 » » «*Δημητρίου Χίου*»· ἤχος πλ. δ'.

V. Ἀσματικά.

«*Ἅγιος ὁ Θεός*» τῶν Δοξολογιῶν.

Σιν. 1441, φφ. 1-3 «*Ἀσματικά εἰς μερικὰς Δοξολογίας συνοπτικῶς
 συνθεμένα παρ' ἐμοῦ Δημητρίου Χίου Πρωτο-
 ψάλτου Σμύρνης...*»

» φφ. 137-210 (περιέχονται τρία ἄσματικά εἰς ἤχον α')

VI. Χερουβικά.

Σιν. 1441, φφ. 219-282. «*Ετέρα σύνθεσις χερουβικῶν· σύνθεσις ἐμοῦ
 Δημητρίου Χίου, Πρωτοψάλτου Σμύρνης*»·
 (πλήρης σειρά ἐξ 8 Χερουβικῶν ἀνά ἕνα
 σὲ κάθε ἤχο).

Ε. 330, φ. 255r ἤχος α' «*Ετερα συνοπτικά*⁵³ *σύνθεσις ἐμοῦ Δημη-
 τρίου Χίου, Πρωτοψάλτου Σμύρνης*»

ἤχος α' *Οἱ τὰ Χερουβίμ* βλ. Ἀγ. Π. 132, σ. 590

»	φ. 255v	ἤχος β'	»	»	σ. 591
»	φ. 256r	ἤχος τρίτος	»	»	σ. 592
»	φ. 256v	ἤχος δ'	»	»	σ. 592
»	φ. 257r	ἤχος πλ. α'	»	»	σ. 593
»	φ. 257v	ἤχος πλ. β'	»	»	σ. 594
»	φ. 258r	ἤχος βαρύς	»	»	σ. 595
»	φ. 258v	ἤχος πλ. δ'	»	»	σ. 595

53. Εἰς τὸ χφ. τοῦ Λώτου τῆς Μονῆς Ἁγίου Παύλου 132 (ὑπ' ἀρ. 6) καὶ στίς σελίδες 590-595 εὐρίσκειται μία σειρά ὀκτῶ χερουβικῶν (ἕνα σὲ κάθε ἤχο) μετὴν ἐπιγραφῆς: «*Ετερα συνοπτικά, σύνθεσις*

ἡμετέρα». Δὲν εἶναι εὐκόλο τώρα νὰ γίνῃ σύγκριση ἀν πρόκειται γιὰ τις ἴδιες συνθέσεις ἢ ὄχι. Αὐτὴ ἡ ἐργασία ἀπαιτεῖ εἰδικὲς μουσικολογικὰς γνώσεις.

(Τὰ αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ στὸν Σιν. 1441, φφ. 219 - 222,
 μὲ τὴν ἐπιγραφή: «Συνοπτικῶν ἐμοῦ Δημητρίου Χίου».)

- Ξ. 330, φ. 260r «*Ἡμέτερον*» ἤχος πλ. δ' Τοῦ δείπνου σου Ἄγ. Π. 132 σ. 601
 » φ. 262v «*Ἡμέτερον συνοπτικόν*» ἤχος πλ. α' Συνησάτω » σ. 608

VII. Κοινωνικά.

- Ξ. 330, φ. 269r «*Ἡμέτερον*» ἤχος α' Αἰνεῖτε Ἄγ. Π. 132, σ. 627
 » 273r » ἤχος β' » » σ. 632
 » 274r » ἤχος β' » » σ. 638
 » 278v » ἤχος τρίτος » » σ. 638
 » 283r » ἤχος δ' » » σ. 650
 » 284r » ἤχος δ' » » σ. 661
 » 287r » ἤχος πλ. α' » » σ. 661
 » 287v «*Καὶ ἄλλο*» ἤχος πλ. α' » » σ. 667
 » 290r «*Καὶ ἄλλο*» ἤχος πλ. β' » » σ. 667
 » 290v » ἤχος πλ. β' » » σ. 676
 » 294v «*Ἡμέτερον*» ἤχος βαρὺς » » σ. 676
 » 295r «*Καὶ ἄλλο*» ἤχος βαρὺς » » σ. 684
 » 298v «*Ἡμέτερον*» ἤχος πλ. δ' » » σ. 684
 » 299r «*Καὶ ἄλλο*» ἤχος πλ. δ' » » σ. 684
 » 302r «*Ἔτερον, ψαλλόμενον τῇ Παρασκευῇ, σύνθεσις ἡ-
 μετέρα*» ἤχος βαρὺς Σωτηρίαν εἰργάσω
 » 303r «*Ἡμέτερον*» (ψαλλόμενον τῷ Σαββάτῳ) ἤχος πλ. δ'
 Μακάριοι, οὓς ἐξελέξω
 » 307r » ἤχος πλ. α' Ποτήριον σωτηρίου
 (Τὸ αὐτό, ἀλλ' εἰς ἤχον δ' εὐρίσκεται
 εἰς χφ. Ἄγ. Π. 132, σ. 703).
 » 307v «*Εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν ἐγκαινίων, ἡμέτερον*»
 ἤχος πλ. α' Κύριε, ἡγάπησας εὐπρέπειαν
 » 310r «*Ἡμέτερον*» ἤχος α' Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον
 » 311r » ἤχος τρίτος » »
 » 312r » ἤχος βαρὺς » »
 » 312v » ἤχος πλ. δ' » »
 » 313v » ἤχος δ' Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους
 » 322v » ἤχος βαρὺς Τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον

- Ε. 330, φ. 323v «Εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, ἡμέτερον»
 ἤχος α' Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν
 » 326v «Σύνθεσις ἡμετέρα ἐκ τῶν τοῦ κῆρ Πέτρον Λαμπα-
 δαρίου» (τοῦ Πελοποννησίου). ἤχος πλ. α' Ὑπομέ-
 νων ἐπέμεινα τὸν Κύριον (Κοινωνικὸν εἰς μνήμας
 ἀγίων γυναικῶν).
 (Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ Κοινωνικά εὐρίσκονται καὶ στὸν Σιν.
 1441, φφ. 309 - 320 καὶ 331 - 359).

VIII. Ἡ Θεία Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων.

- Ε. 330, 327v «Συνοπτικὸν ἡμέτερον»
 ἤχος πλ. β' Κατευθυνθήτω Ἀγ. Π. 132, σ. 765
 » 328v «Ἡμέτερον» ἤχος α' τετράφωνος, Νῦν αἱ δυνάμεις
 » 329r «Καὶ ἄλλο ἡμέτερον» ἤχος δ' »
 («Ἔτερον εἰς ἤχον πλ. β'
 Νῦν αἱ δυνάμεις εἰς Ἀγ. Π. 132, σ. 771).
 » 331r «Ἡμέτερον» ἤχος δ' Γεύσασθε
 » 331r » ἤχος πλ. δ' »
 (Τ' ἀνωτέρω καὶ εἰς τὸν Σιν. 1441, φφ. 320 - 325).

IX. Θεοτοκία μαθήματα.

- Ε. 330 φ. 341v «Ἔτερον θεοτοκίον, ἡμέτερον» ἤχος τρίτος Τὴν
 ὠραιότητα
 » 351r «Σύνθεσις ἡμετέρα, μιμούμενος κατὰ τὸ δυνατόν τὸ
 ὄφος τῶν νεωτέρων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει
 κῆρ Ἰωάννου καὶ κῆρ Δανιὴλ τῶν Πρωτοψαλτῶν»
 ἤχος δ' Δύναμις τοῦ Ὑψίστου (Οἶκος ἐκ τοῦ Ἀ-
 καθίστου).
 » 353r «Ἔτερος οἶκος, σύνθεσις ἡμετέρα μὲ τὸ ἴδιον ὄφος»
 ἤχος δ' Ζάλην ἔνδοθεν ἔχων
 » 371v «Ἔτερον θεοτοκίον, σύνθεσις ἡμετέρα» ἤχος πλ. δ'
 Περιστάσεις καὶ θλίψεις (Πρβλ. καὶ Σιν. 1441,
 φφ. 359 - 405).

X. Κρατήματα.

- Σιν. 1441, φφ. 438-441 (Δύο κρατήματα διὰ καλοφωνικούς εἰρμούς·
 τὸ ἓνα σὲ ἤχο πλ. β' καὶ τὸ ἄλλο σὲ ἤχο πλ. δ').

XI. Ὁ Ἄμωμος.

- Ε. 330, φ. 433v «Ἄμωμος συνοπτικὸς ψαλλόμενος εἰς κοιμηθέντας
κατὰ τὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας Σμύρνης· σύνθεσις
ἡμετέρα».
- Στάσις α', ἦχος β' Ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, Ἀλληλούϊα.
- » 434r Στάσις β', ἦχος πλ. α' Αἱ χεῖρες σου ἐποίησάν με.
- » 435r Στάσις γ', ἦχος πλ. δ' Καὶ ἐλέησόν με, Ἀλλη-
λούϊα· ἐπίβλεπον ἐπ' ἐμὲ (Καὶ στόν Σιν. 1441,
φφ. 441 - 443).

Πηνελόπη Γρ. Στάθη